

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**STRUKTURA TÉMAT DENNÍHO SNĚNÍ
A JEJICH VZTAH KE STYLŮM OSOBNOSTI**

*THE STRUCTURE OF DAYDREAMING TOPICS
AND THEIR RELATION TO PERSONALITY STYLES*

Bakalářská diplomová práce

Autor: Marie Šmídová
Vedoucí práce: PhDr. Daniel Dostál, PhD.

Olomouc
2016

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Struktura témat denního snění a jejich vztah ke stylům osobnosti“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

v Olomouci dne 29. 3. 2016

Podpis.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Danielovi Dostálovi, PhD., za poskytnutou příležitost účastnit se výzkumného projektu, za předání užitečných zkušeností, podnětných rad a za trpělivé a vstřícné vedení mé bakalářské diplomové práce. Dále pak svým nejbližším přátelům a rodině za rady, pomoc a především podporu v období vzniku této práce. Poslední dík patří všem kolegyním z výzkumného týmu a účastníkům výzkumu, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

OBSAH

ÚVOD	6
Teoretická část diplomové práce	7
1 DENNÍ SNĚNÍ.....	8
1.1 Denní snění jako psychologický problém.....	8
1.2 Funkce a význam denního snění.....	9
1.3 Charakteristiky denního snění v dospělé populaci	10
1.4 Původ a vývoj denního snění	13
1.4.1 Internalizace dětské fantazijní hry	13
1.4.2 Vliv rodičovské interakce na dětskou fantazijní hru.....	15
1.4.3 Vliv kulturní stimulace na představivost.....	17
1.4.4 Denní snění adolescentů a dospělých.....	17
2 OSOBNOST.....	21
2.1 Definice a základní teorie osobnosti.....	21
2.2 Teorie osobnosti PSI.....	22
3 FAKTOROVÉ STUDIE DENNÍHO SNĚNÍ.....	24
3.1 Studie Singera a Antrobuse (1963).....	24
3.2 Studie Zhyiana a Singera (1997)	27
Empirická část diplomové práce.....	28
4 FAKTOROVĚ-ANALYTICKÁ STUDIE	29
4.1 Výzkumný problém a cíle výzkumu.....	29
4.2 Aplikovaná metodika.....	29
4.2.1 Typ výzkumu a metody získávání dat.....	29
4.2.2 Průběh výzkumu a metody zpracování a analýzy dat	30
4.3 Výzkumný soubor.....	31
4.4 Výsledky faktorové analýzy a její diskuze	33

5 KORELAČNÍ STUDIE	41
5.1 Výzkumné cíle a hypotézy	41
5.2 Aplikovaná metodika	41
5.2.1 Typ výzkumu a metody získávání dat.....	41
5.2.2 Metody zpracování a analýzy dat	45
5.2.3 Etické aspekty výzkumu.....	45
5.3 Výzkumný soubor.....	46
5.4 Analýza dat a její výsledky	47
6 DISKUZE	52
7 ZÁVĚRY.....	55
SOUHRN	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
PŘÍLOHA 1: Abstrakt diplomové práce	
PŘÍLOHA 2: Formulář zadání diplomové práce	
PŘÍLOHA 3: Inventář témat denního snění	
PŘÍLOHA 4: Faktorové náboje položek ITDS	

ÚVOD

Pravděpodobně každému člověku se v životě již někdy přihodilo, že během četby knihy najednou zjistil, že zatímco jeho oči s obdivuhodnou setrvačností přejíždějí po řádcích, jeho mysl se vznáší v krajinách zcela vzdálených od čteného obsahu. Snad každému z nás se někdy myšlenky a představy ubírají tak bizarním směrem, až se sami před sebou zastydíme.

Přestože jsou tyto vnitřní obrazy každodenní a nezbytnou součástí reality našeho prožívání, málokdo tuší, o čem se mluví, když se řekne *denní snění*. To je možná způsobeno poněkud nešťastným vyzněním překladu anglického slova *daydreaming*. Slovo snění má totiž většina lidí ve svém slovníku asociováno se spánkem a je proto poněkud neintuitivní jej chápat jako označení pro bdělý fenomén. V celém textu budeme i proto slovo *snění* (respektive *sen*) často nahrazovat slovy *představy* a *fantazie*.

Denní snění je velmi pozoruhodným fenoménem. Jedná se v podstatě o nejintimnější komponentu lidského prožívání. V jeho obsahu nalézáme pestrou škálu nezakreslených, takřka surových informací o snícím. Ve světě denních snů je totiž možné cokoliv. Není třeba zde skrývat žádné pohnutky, potřeby ani negativní vlastnosti. Není třeba se zde přetvařovat a bát se společenského odsouzení. Sigmund Freud považoval noční sny za královskou cestu do nevědomí. My si s nadsázkou dovolujeme považovat sny denní za královskou cestu do tajů lidské povahy.

Prvotním cílem naší práce je zorientovat se v teoretických poznatcích o denním snění. Nejintenzivněji a nejkomplexněji se denním sněním zabýval emeritní profesor Yaleovy univerzity Jerome L. Singer, z jehož poznatků budeme vycházet nejvíce.

Prvním výzkumným cílem naší práce je zmapování okruhů témat, jež se v denním snění objevují. Cílem druhým je pak najít vztahy těchto okruhů k vybraným osobnostním charakteristikám.

Tato práce je jedním z výstupů smíšené výzkumné studie denního snění Katedry psychologie Univerzity Palackého v Olomouci.

Teoretická část diplomové práce

1 DENNÍ SNĚNÍ

Denní snění je jedním z nejzajímavějších a nejzáhadnějších fenoménů lidského prožívání. Tvoří součást každodenního života téměř každého z nás. Je to psychický proces, jenž se zakládá na imaginaci – v zásadě lze říci, že se jedná o její specifický druh. Snící si může ve svých snech představovat příjemnější situace, než mu nabízí realita, může si vybavovat zážitky minulé a různě je modifikovat, a stejně tak si může představovat svou budoucnost. Denní sny se objevují nejčastěji ve chvílích nudy, klidu, odpočinku nebo během nenáročných mentálních aktivit, které nevyžadují soustředění. I přes to, že se jedná o fenomén, který dennodenně postihuje téměř každého člověka, odborná literatura se mu věnuje jen velice málo. Šíře i všednost fenoménu a jeho každodenní výskyt v našich životech pravděpodobně způsobily jeho vědecké přehlížení.

1.1 Denní snění jako psychologický problém

Obecně lze denní snění považovat za výsledek přesunu pozornosti od nadále pokračující fyzické nebo mentální aktivity (reakce na podnět z vnějšího prostředí) k vnitřnímu podnětu (Plháková, 2013). Jedná se o sekvence událostí, vzpomínek či kreativně utvořených obrazů budoucnosti s různými stupni pravděpodobnosti reálného výskytu. Dále sem lze zahrnout tělesné pocity či vnitřní monology (Singer, 1966). Sternberg (2001) považuje denní snění jako stav vědomí pohybující se na hranici spánku a bdění. V literatuře se často objevuje, že denní snění je prostředkem halucinačního splnění přání, a jen velmi málo se v ní zdůrazňuje konstruktivní a plánovací význam denních snů nebo jejich úzkost vzbuzující, rušící či obsesivní charakter.

První pokus zkoumat představivost v dějinách psychologie lze přiřknout jednomu z hlavních zakladatelů psychologie, Francis Galtonovi. Ten ve svých pokusech požádal respondenty, aby si představili, jak snídají. Poté zaznamenával kvalitu jejich představ a porovnával ji mezi jednotlivými účastníky. Zjistil, že představivost je v populaci rozložena podobně jako inteligence a že na jejím utváření se významně podílí dědičnost (Plháková, 2006). První systematické výzkumy dětské fantazijní hry provedl Granville Stanley Hall (1907, in Singer, 1966). Tématu denních fantazií se nevyhnul ani Sigmund Freud. Původ denních snů spatřoval v potlačeném pudovém obsahu. Domníval se, že sny slouží jako prostředek splnění přání a jsou výsledkem dočasně omezené cenzorské funkce

svědomí (Freud, 1999). V takovémto směru chápání denního snění pokračoval Freudův stoupenec Julien Varendonck, který v roce 1921 dokonce napsal knihu *Psychologie denních snů* (Klinger, 2012). Dále je nutno v historii zkoumání denního snění zmínit autora Tematického apercepčního testu - Henryho Murrayho. Ten fantazii považoval za klíč k poznání motivačních vzorců jedince (Murray, 1938, in Singer, 1966). Nicméně nejvýznamnějším odborníkem, který se kdy denním sněním zabýval, je Jerome L. Singer, jenž bývá dokonce označován jako „otec“ denního snění. V šedesátých letech provedl se svými kolegy několik zásadních výzkumů, které významně rozšířily stávající znalosti o tomto pozoruhodném fenoménu (např. Singer & McCraven, 1961; Singer & Rowe, 1962; Singer & Antrobus, 1963). Singer je taktéž spoluautorem dotazníku IPI – *Imaginal Processes Inventory* a SIPI – *Short Imaginal Processes Inventory* (Huba et al., 1982). v historii je třeba zmínit ještě Erica Klinger, který zkoumání denního snění taktéž věnoval značnou část své kariéry. Klinger (1987) například zjistil, že osoby, které vykonávají „nudné“ povolání (např. řidiči kamionů), denní sny užívají, aby zahnali nudu a udrželi pozornost.

1.2 Funkce a význam denního snění

V minulosti bylo na denní snění nahlíženo jako na ztrátu času či jako symptom duševní choroby. Takové vnímání denního snění lze s velkou pravděpodobností spojit s vlivem psychoanalýzy. Psychoanalýza totiž považuje denní snění za prostředek, jak se vyrovnat s pocity viny vyplývající ze sexuality a nepřátelství (Plháková, 2013). Podle Freuda (1999) denní sny tvoří člověk, který je nešťastný. Hybnou silou jeho představ je neuspokojené přání – fantazie představuje pro jedince snové splnění jeho tužby. Fantazie je reakce na aktuální zážitek či dojem, který u snící osoby vyvolá přání a taktéž vzpomínku na nějaký dřívější zážitek, při němž bylo toto přání vyplněno. Například jestliže si mladý chudý muž představuje, že se ožení s bohatou dcerou svého zaměstnavatele, že bude přijat do jeho rodiny a že se později stane šéfem jeho podniku, nahrazuje tak vzpomínky na chvíle rodinné pohody, na ochraňující domácnost a na své milující rodiče. Denní sny tvoří podle Freuda významnou část subjektivní reality každého dospělého jedince. Když se však příliš rozpínají, vede to k vytvoření podmínek pro nástup neurózy nebo psychózy (Freud, 1999). I v současnosti někteří odborníci soudí, že denní snění nemá žádný praktický přínos. Někdy bývá dokonce považováno za projev duševní nevyrovnanosti či poruchy - např. jedním z příznaků schizoidní poruchy osobnosti je excesivní denní snění

spojené s únikem od reality a uzavíráním do svého vnitřního světa (MKN-10, 2006). Přesto mnoho odborníků zdůrazňuje kladnou úlohu denního snění v každodenním životě. Denní snění může jedinci poskytovat úlevu od neuspokojující reality či mu nabízet alternativy při řešení náročných životních situací. Lidé také často vytvářejí rozmanité denní sny, aby zahnali nudu (Klinger, 1987). Podle Singera (1966) denní snění taktéž zmírňuje stres. Jedinci s větší náchylností k dennímu snění vykazují nižší fyziologickou reaktivitu na stresující události.

Denní snění bezpochyby významně ovlivňuje aktuální psychický stav a náladu. Ze studie Killingswortha a Gilberta (2010) vyplývá, že denní snění je spojeno s aktuálními prožitky neštěstí. Autoři tohoto výzkumu se pomocí speciální mobilní aplikace respondentů dotazovali, jakou aktivitou se právě zabývají, zda u toho přemýšlejí o něčem jiném než o tom, co právě dělají, a jaké pocity v nich tyto myšlenky vyvolávají. Zjistili, že denní snění se objevuje velmi často a nezávisle na tom, co člověk právě dělá, a že jedinci právě pohroužení do svých fantazií se cítili méně šťastní než jedinci, kteří aktuálně pohroužení nebyli. Došli k závěru, že „snící mysl je nešťastná mysl“ (*a wandering mind is an unhappy mind*). Dřívější studie (Smallwood, Fitzgerald, Miles & Phillips, 2009) taktéž dává denní snění do souvislosti s aktuální náladou, přičemž však obrací kauzalitu – předpokládá totiž, že negativní nálada denní snění vyvolává.

Denní snění je také často dáváno do souvislosti se subjektivní životní spokojeností (*well-being*). Mar, Mason a Litvack (2012) ve své studii našli mezi denním sněním a životní spokojeností negativní vztah. Zjistili, že hlavním prediktorem vlivu denního snění na životní spokojenost je jeho obsah. Pokud v denních snech vystupují blízcí přátelé či rodinní příslušníci, je zjištěná vnímaná životní spokojenost a sociální opora vyšší, než když v nich vystupují bývalí přátelé, potenciální partneři nebo cizí lidé.

1.3 Charakteristiky denního snění v dospělé populaci

I přes početné individuální případy výskytu denního snění v klinické praxi je k dispozici jen velmi málo přímých informací o obsahové a formální stránce denních snů v normální populaci. S denním sněním jsou ve společnosti spojeny obecné dojmy trapnosti a pocity soukromí, které značně komplikují přímé šetření fenoménu. Pozorovat fantazie dospělých je méně snadné než u dětí. Dítě totiž, přestože si hraje samo, svou hru neskrývá. Dospělý se ale za své fantazie stydí a považuje je za nejhlubší součást své vlastní intimity (Freud, 1999).

Singer popsal několik základních charakteristik denních snů. Především potvrdil svou domněnku, že téměř u všech respondentů (96 %) se denní sny objevují každý den. Dále zjistil, že převládající modalitou denních fantazií je vizuální představitost a že denní snění se vyskytuje nejčastěji, když je jedinec o samotě a v klidovém motorickém stavu. Nejvíce denních snů se tedy vyskytuje před spaním, naopak nejméně ihned po probuzení a během jídla či sexuální aktivity. Denní sny se nejčastěji týkají plánování budoucnosti, mezilidských vztahů, aktuálních praktických záležitostí či starostí, sexuálního uspokojení, altruistických záměrů či neobvyklého osobního úspěchu (Singer & McCraven, 1961). Výsledky zkoumání frekvence výskytu jednotlivých témat denních snů naznačují, že denní snění neslouží jen přání plnicímu účelu, jak dříve naznačovala psychoanalýza. Na obsah denního snění je vhodnější nazírat jako na snahu jedince zkoumat budoucnost prostřednictvím imaginárního srovnávání různých možností a alternativ, které nutně nesměřují pouze k cílům, jež zahrnují uspokojení. Zdá se, že v obsahu denních snů se odráží především každodenní starosti či životní situace (Singer, 1966). Singer (1966) dále zjistil, že pohlaví nehraje ve formě a obsahu denního snění významnější roli. Zdá se ovšem, že ostatní specifické faktory mají k formě a obsahu denního snění přímý vztah.

Věk. Nejvíce denních snů se objevuje mezi osmnáctým až devětadvacátým rokem, od třiceti do devětatřiceti let jeho frekvence klesá, až dosáhne minima mezi čtyřiceti a padesáti lety. Ve starším věku frekvence denního snění pravděpodobně zase mírně narůstá, avšak jeho obsah je silně zaměřen na minulost, a odlišit jej od obyčejných vzpomínek je tudíž poměrně obtížné. Pokles frekvence denních snů je možné vysvětlit několika faktory. Je pravděpodobné, že nárůst zodpovědnosti a rodinné závazky velmi zkracují dobu, kterou jedinec tráví o samotě, a tím silně narušují podmínky, za kterých se denní snění uskutečňuje. Dalším možným vysvětlením je fakt, že obsah denních snů je obvykle zaměřen směrem k tomu, co je v budoucnosti *možné*. Adolescenti a mladí dospělí jsou plni dlouhodobých cílů, plánů a alternativ, zatímco pro pozdější věk je typická zaměřenost na aktuální záležitosti nebo na plány v nejbližší budoucnosti. Adolescenti mají tedy na denní snění více času a zároveň i více imaginativního a tematického prostoru než dospělí (Singer, 1966).

Vzdělání a socioekonomický status. Laik by očekával, že vzdělávání a neustálé setkávání s novými různorodými a komplexními podněty bude mít na obsah fantazijního snění zásadní vliv. Vztahem těchto dvou proměnných s denním sněním se však ještě nikdo výzkumně nezabýval. Dle Singera (1966) bychom mohli vyvozovat, že lidé s nižším socioekonomickým statutem jsou sledováním televize či filmů podněcováni k představám

s romantickým uspokojujícím obsahem, avšak bez uvědomění si nezbytných kroků vedoucích ke skutečnému dosažení takovýchto uspokojujících cílů. Naopak obsah denních snů u lidí s vyšším socioekonomickým statutem, jejichž život je strukturovaný již od raného dětství ve smyslu plánování krátkodobých cílů, je oproti tomu více realistický.

Městské/venkovské zázemí. Jedinci, kteří vyrostli ve velkých městech a na venkově, mají více denních snů, než ti, kteří vyrostli na předměstí. Jako možné vysvětlení se nabízí teorie, že život ve městě a na venkově je osamělejší a poskytuje více volných chvil pro denní snění, zatímco život na předměstí je více orientován na společně organizované aktivity a pospolitost (Singer, 1966). Domníváme se, že toto zjištění není zobecnitelné na naše kulturní prostředí. V České republice totiž nejsou rozdíly v životním stylu lidí žijících ve městech a na venkově tak výrazné, aby se projevily ve fantazijním obsahu.

Rodinná konstelace. Na míru, s jakou se jedinec oddává dennímu snění, lze nahlížet také jako na naučenou odpověď, která se vyvíjí jako důsledek rané zkušenosti a vztahu rodič-dítě. Pro rozvoj této odpovědi je zásadní identifikace s rodičem v situaci, v níž rodič odměňuje dítě za to, že je schopno odložit uspokojení potřeby (Singer & Brown, 1960). Matky obvykle reprezentují potlačení impulsů a pěstují u dítěte estetické zájmy, zatímco otcové reprezentují tendence k akci a pěstují tak u dítěte vztah k vnějšímu prostředí. Těsnější identifikace s matkou je tedy spojena s introspektivními tendencemi (Singer, 1966). Singer a Schonbar (1961) a Singer a McCraven (1961) ve svých studiích opravdu prokázali, že vyšší frekvence denních snů je spojena s větší maternální identifikací.

Sociokulturní pozadí. Mezi osobami z rozdílných subkulturních skupin existují obrovské rozdíly jak v obsahu, tak ve frekvenci denního snění. Ve studii Singera a McCravena (1961) zabývající se vztahem denního snění s příslušností k americké subkultuře se ukázalo, že černoši a židé sní nejvíce, zatímco anglosasové nejméně.

Intelligence. Jelikož slovní zásoba, čtecí a kombinační schopnosti jsou prokazatelně velmi častými složkami lidských fantazií, měl by mezi obecnou inteligencí a denním sněním existovat vztah. Na základě výzkumných zjištění je však tento vztah spíše nepodstatný (Singer, 1966). Sarason (1944) ve své studii zjistil, že i děti s lehkou mentální retardací vykazují minimální fantazijní aktivitu.

Zvídavost a kreativita. Denní snění často zahrnuje zvídavost a tvorbu originálních příběhů. Zvídavost a kreativita opravdu pozitivně koreluje s frekvencí denního snění. Podle studií Singera a Schonbara (1961), Singera a McCravena (1961) a Singera (1961) tento vztah není příliš silný, ale objevuje se konzistentně v různorodých výzkumných vzorcích.

Zůstává však nezodpovězenou otázkou, zda by výsledky byly stejné, kdyby byly měřeny i neliterární druhy kreativity – např. kreativita vědecká či hudební (Singer, 1966).

Úzkost a emoční stabilita. V minulosti bylo na denní snění nazíráno jako na neurotický symptom. Dokonce i první inventáře emoční stability obsahovaly položku „Často ve dne sním.“ Podle Singera a Schonbara (1961) a Singera a Rowa (1962) frekvence denního snění pozitivně koreluje s úzkostí měřenou na Welshově i Cattellově škále úzkosti. To naznačuje jediné – to, že osoby s vyšší frekvencí denního snění se vnímají jako více úzkostní a citliví (Singer, 1966). Podle Cattela (1957) je však vědomá úzkost naměřená na jeho škále normálním fenoménem, to znamená, že na ní skórují vysoko i lidé, kteří nejsou klinicky neurotičtí (in Singer, 1966). Vysoké skórování na škále tedy spíše odráží fakt, že tito jedinci jsou schopni svou úzkost tolerovat a snášet lépe než neurotičtí jedinci, u nichž se úzkost projevuje psychosomatickými symptomy či alkoholismem. Vyšší frekvence denních snů a vyšší popisovaná úzkostnost jsou známkou vyšší sebecitlivosti a sebeuvědomění (Singer, 1966).

Další kapitola je věnována výzkumům, jež se zabývají vznikem denního snění, a dále také popisu denního snění napříč celoživotním vývojem.

1.4 Původ a vývoj denního snění

Z mnoha studií provedených na dětech vyplývá, že k vývoji fantazie je nezbytná rozmanitá vnější stimulace. Výsledky těchto studií taktéž naznačují pravý opak toho, co tvrdí klasické psychoanalytické teorie (totiž, že imaginace vyrůstá z pudového obsahu, jehož exprese byla zablokována). Zdá se pravděpodobnější, že zasněné dítě neutíká z reálného života a nereaguje obranně vůči svým instinktivním či pudovým pobídkám. Naopak, poté, co vizuálně prozkoumalo své okolí, pokračuje v tomto zkoumání i ve svých fantaziích. Zvědavost a radost z vytváření rozmanitých představ tak mají významný vliv na vývoj imaginace a fantazie (Singer, 1966).

1.4.1 Internalizace dětské fantazijní hry

Nejintenzivnějším zaměstnáním dítěte je hra. Dítě, které si hraje, přenáší věci z okolního světa do svého vnitřního světa. Podle Freuda (1999, 169) se „*dítě chová jako básník*.“ Stejně jako básník svůj herní vnitřní svět bere vážně, vynakládá na něj velké množství afektů, avšak odlišuje ho od skutečnosti. Mezi odborníky panuje konsenzus,

že hra a fantazie mají společný původ. Na podobnost hry a fantazie poprvé upozornil Jean Piaget. Hru popsal jako asimilativní aktivitu a fantazii jako výsledek jejího zvnitřnění (Piaget & Inhelder, 2014). Hra, stejně jako fantazie, je autotelická (její výskyt není závislý na potřebě dosáhnout cíle) a objevuje se spontánně. Další podobnost mezi hrou a fantazií lze spatřovat v jejich účelu. Hra i fantazie odrážejí aktuální zaměření jedince (např. aktuální problémy) a v určité míře mohou i urychlit proces řešení problémů (Klinger, 1969).

Schopnost imaginace se tedy vytváří procesem internalizace dětské hry. Ačkoliv internalizace spontánní hry do „symbolismu“ a denního snění je z velké části dokončena do období adolescence, vývoj denního snění lze nepochybně považovat za proces, který probíhá během celého života. Podle Klingera (1969) nelze do třetího roku věku dítěte mezi hrou a fantazií rozlišovat. Od třetího roku se hra a fantazie začíná postupně diferenciovat a hra se ze spontánní aktivity mění na socializovanou činnost obvykle řízenou pravidly. Postupem času až do období puberty se hra oslabuje a do popředí vystupuje fantazie.

Rozeberme teď několik podmínek, za kterých vznikají méně či více rozsáhlé schopnosti fantazie či denního snění. Prvně je nutné akceptovat velké rozdíly v konstitučních předpokladech dětí. Některé jsou více motoricky aktivní, jiné klidnější nebo náchylnější k úzkosti v situacích pod tlakem. Kapacita pro imaginaci tedy není uniformní, a proto i internalizace hry je pro někoho obtížnější nebo snadnější než pro druhého. Podle Singera (1966) mohou být tyto rozdíly v kapacitě pro vytváření imaginativních obrazů a symbolizací produktem přirozeného výběru.

Dítěti přináší objevování těchto kapacit potěšení, a tím se vytváří pocit kompetence. Radost je evidentní zejména v hrách typu *jsem tady/nejsem tady (peek-a-boo)*. Pocit vlastní účinnosti (*self-efficacy*), jenž dítě získává např. z vlastní schopnosti zakrýt si oči rukama, podporuje jeho další snahy zkoušet jiné druhy her. Pocit kontroly nad situací je zároveň prvním krokem k tomu, aby se dítě naučilo rozlišovat mezi sebou a okolním prostředím. Tendence k sebeaktualizaci, pocit vlastní účinnosti a samoúčelná hra nepochybně přispívají k vývoji kapacity pro symbolizaci, představivost a denní snění (Singer, 1966).

Jak se vyvíjí schopnost percepční diferenciací, dítě přestává být uspokojováno jednoduchými hrami a nahrazuje je hrami na *něco*. V předškolním věku lze v dětské hře pozorovat kombinace motorické aktivity s výraznou verbální expresí. Tyto verbalizace obsahují rozmanité zvuky (např. motor letadla) nebo jednoduchý narativní popis vlastní hry. V pozdějším věku se verbalizace i pohybová aktivita stávají čím dál propracovanější a diferencovanější. Postupně je hra vyjádřena pohybem stále méně a verbální popis

ustupuje taktéž. Dítě s hraním samozřejmě pokračuje, avšak postupně se zvyšuje citlivost mozku pro vnímání zjevného pohybu, jenž tvoří jednu ze základních modalit představivosti. Kreslení nebo sledování televize dítěti nabízejí obsah, který si dítě přehrává, ale zároveň potlačí motorickou i verbální aktivitu. Při pozorování desetiletého dítěte u televize si lze všimnout, jak si potichu šeptá a napodobuje zvuky či konverzace, které slyší. Dítě se tak postupně učí hledat prostředky pro uchování vnějších podnětů, aniž by byla nutná jejich předchozí otevřená manifestace (Singer, 1966). V krátkosti uvádíme, jak podle Tomkinse a Messicka (1963) probíhá ukládání podnětového materiálu do obrazů a představ. V lidském mozku podle něj neustále probíhá informační komprese, během níž si jedinec utváří stále miniaturnější kopie původní informace. Dítě pomalu a s mnoha opakováními stlačuje obsah své hry do stále méně zřetelné verbalizace a do stále více kontrolovaného pohybu. Internalizace herního materiálu, tedy stlačování informací do miniaturních forem, trvá několik let.

V následující podkapitole se budeme věnovat faktorům rodinného prostředí, které mohou způsobovat individuální odlišnosti v internalizačním procesu a dispoziční rozdíly v distribuci pozornosti mezi vnitřní a vnější podnětový materiál.

1.4.2 Vliv rodičovské interakce na dětskou fantazijní hru

Dnes snad již nikdo nepochybuje, že postoje rodičů a vzorce vzájemné interakce mezi rodičem a dítětem hrají zásadní roli ve vývoji osobnosti jedince. V raném dětství je základní formou komunikace mezi rodičem a dítětem hra. Podle Whitea (1959) a Schachtela (1959) se průzkumná či kreativní hra objevuje tehdy, když jsou uspokojeny základní biologické a afektivní potřeby dítěte. Hry na *něco* se tedy s největší pravděpodobností objevují tehdy, když dítě nemá hlad ani strach. Je tedy možné předpokládat, že existuje přímý vztah mezi uspokojováním základních potřeb v raném dětství a vývojem fantazie. Singer (1966) během svých výzkumů tuto souvislost opravdu našel. Všiml si, že děti, jejichž raná zkušenost obsahovala dlouhodobou frustraci, jsou často klinicky popisovány jako hyperaktivní, asociální, impulzivní a s nedostatkem představivosti.

Na vývoj osobnosti a taktéž na vývoj fantazie u dítěte má zásadní vliv *role matky*. Vliv mateřské osoby ve vývoji fantazie je patrný zejména tehdy, když je dítě o samotě (respektive bez přítomnosti matky). V takových situacích lze pozorovat, že dítě ve své hře opakuje matčiny verbální i motorické reakce. Toto opakování je pravděpodobně odrazem

snahy dítěte vrátit se k matce a znovu vyvolat příjemné pocity, které zažívalo při kontaktu s ní (Singer, 1966).

Podle Tomkinse (1962) matka při hře s dítětem vytváří atmosféru, během níž dítě zažívá pozitivní afektivní zkušenost. Tím, že říká vtipné věci, houpe dítě v náručí, zpívá, vypráví mu pohádky – tím vším dohromady vytváří komplexní sadu podnětů, které dítě později napodobuje, aby u matky vyvolalo pozitivní odezvu (např. úsměv) nebo aby se v nepřítomnosti matky zabavilo.

Ačkoliv se v západní společnosti role matky a otce považují za rovnocenné, zdá se, že kladný vztah s matkou v raném dětství vede u mužů i žen k vytvoření větší dispozice k fantazii a k dennímu snění. Sharaf (1959) zjistil, že jedinci, u nichž se během raného dětství vyvinul blízký vztah s matkou, vykazovali v dospělosti větší míru „*tendence k uvědomění a analýze vlastního prožívání*“ (in Singer, 1966, 158).

Dalším faktorem vývoje fantazie je kvalita a intenzita *podnětové stimulace*, kterou dítěti rodiče nabízejí. Domácí atmosféra, důraz na čtení či stupeň tolerance k dětské fantazijní hře – to vše se významně podílí na vývoji fantazijních schopností. Rodiče, jejichž konverzace mezi sebou i s dítětem je omezená pouze na věty typu: „*je čas jít do postele*“ nebo „*nezapomeň si vyčistit zuby*,“ nabízí dítěti jen velmi málo materiálu, který by mohlo zahrnout do svých fantazií. Naopak, rodiče, kteří čtou a vzájemně si vypráví o obsahu aktuálně čtených knih nebo před dítětem diskutují o důležitých událostech (např. o mezinárodních problémech či o své práci), poskytují dítěti širokou paletu podnětů, které může později zaplést do svých fantazijních her (Singer, 1966). Výše již bylo zmíněno, že schopnost denního snění je silně spojena s tendencí prozkoumávat okolní prostředí. Postoje rodičů, které takové aktivity u dítěte potlačují, značně omezují užití nově objeveného materiálu ve fantazii, a tím brzdí i její další vývoj (Singer, 1966).

Vývoj schopnosti denního snění vyžaduje, stejně jako vývoj jakékoliv jiné schopnosti, praktický nácvik, nejlépe prováděný o samotě. Zde se nabízí další vlivný faktor vývoje fantazie – *sourozenecké prostředí*. Prvorozené dítě nebo jedináček má pro samostatnou hru nejvíce příležitostí, neboť rodiče se mu nemohou věnovat nepřetržitě. Oproti tomu druhé, třetí nebo čtvrté dítě je ve zcela odlišné psychologické situaci. Sourozenci představují v jeho životě konstantní prvek, a tudíž pravděpodobnost toho, že by mohlo být často a po delší dobu o samotě, je mnohem nižší (Singer, 1966).

Závěrem lze tedy říci, že narušený vztah s matkou, narození do velké rodiny, vyrůstání v rodinách s nízkým socio-ekonomickým statusem či v málo podnětném

prostředí mohou významně bránit v rozvoji citlivosti k vlastnímu prožívání a tím i ohrozit vývoj fantazie. V další podkapitole se budeme v krátkosti zabývat vlivem kulturního prostředí na vývoj schopnosti denního snění.

1.4.3 Vliv kulturní stimulace na představivost

Četba, poslech rádia či hudby, sledování televize a filmů hrají nepochybně důležitou roli v dětských fantaziích i v denních snech dospělých. U malých dětí je často možné pozorovat, že při sledování televize najednou ztratí kontakt s tím, co se děje na obrazovce a začnou si sledovaný obsah samy přehrávat či různě modifikovat. Televizní osobnosti a filmové hvězdy významně ovlivňují styl oblékání, způsoby mluvy či osobnostní charakteristiky jedince. Exotická filmová prostředí či zajímavé postavy poskytují jedinci tedy taktéž základní podnětový materiál pro fantazijní aktivitu.

Zda je četba pro vývoj imaginace zásadnější než rádio, film či televize, je velice zajímavou otázkou. Podle Singera (1966) jsou adolescenti s bohatým fantazijním životem často náruživými čtenáři. Četba totiž nutí jedince vytvářet množství představ rozmanitých modalit. Taktéž poslech mluveného slova klade na jedince velké nároky na aktivní imaginaci – jedinec musí neustále měnit své vizuální představy v souladu s tím, co slyší. Oproti tomu sledování televize či filmu si tak náročné požadavky na představivost neklade – na tomto místě se odvažujeme podotknout, že v tomto druhém případě je veškerý fantazijní obsah jedinci „naservírován na zlatém podnose“. I na základě vlastního sebezpozorování se ovšem domníváme, že vliv sledování filmů a seriálů na obsah denních snů nelze opomíjet.

Denní snění se velmi často objevuje při poslechu hudby. Singer (1966) ve své knize velmi trefně píše, že „*díky tomu přichází o hodně dobré muziky*“ (Singer, 1966, 167). Poslech hudby vyvolává spíše než vnitřní fantazijní odezvu smyslovou, estetickou nebo motorickou odpověď (např. pohupování do rytmu). Z vlastní zkušenosti můžeme potvrdit, že hudba často tvoří kulisu denního snění nebo je jeho příjemným podkladem. Na samotný obsah denních snů však vliv nemá.

1.4.4 Denní snění adolescentů a dospělých

V západní společnosti je denní snění považováno za speciální charakteristiku adolescence. Adolescenti bývají v umění, literatuře a ve filmu vyobrazováni jako rozjímající a zamyšlené postavy snící o své budoucnosti, o cestování do vzdálených zemí

či o naplnění romantických přání. Adolescence představuje ve vývoji zásadní mezník, jedinec přestává být dítětem a v jeho životě se objevuje řada nových skutečností. Především je dospívající pod tlakem požadavků dospělé společnosti nucen přestat si hrát. Aby se nemusel zřeknout slasti, kterou mu podle Freuda (1999) přináší hra, svou hru zvnitřňuje – tedy místo toho, aby si hrál, vytváří fantazie.

V předchozích kapitolách bylo naznačeno, že internalizace fantazijní hry je z větší části završena obdobím adolescence – tedy ve věku 12-14 let. V případě, že je internalizace úspěšná, adolescent znenadání objevuje pozoruhodný vnitřní svět. Na začátku adolescence je ve fantaziích patrné ještě zřetelné odlišování mezi objektivně orientovanou a interpersonálně zaměřenou dimenzí denního snění (Singer, 1966). Například vědeckotechnicky orientovaný jedinec si může představovat konstrukci nějakého vynálezu. Postupem času však do těchto představ vkládá navíc ještě osobní prvky – například si představuje, jak vlastní vynález ukazuje svým kamarádům či své dívce.

Náhlé zvýšení frekvence denních snů v adolescenci je taktéž výsledkem uvědomění si příslibu „dospělácké budoucnosti“ a nemožnosti jí prozatím dosáhnout. Někteří z adolescentů snahu o imitaci chování dospělých přetvořují do fantazijních představ, zatímco jiní s méně internalizovanou schopností denního snění tuto snahu manifestují otevřeně (Singer, 1966). Například o jedinci, který zažívá první sexuální zkušenost dříve než ostatní, tedy nelze říci, že je více sexuálně vyspělý než jeho sečtělý vrstevník bez sexuální zkušenosti. Tuto „předčasnou vyspělost“ Singer (1966) vysvětluje dvěma faktory. Prvním faktorem je širší zájem a nižší kognitivní kapacita. Pro jedince s širším záběrem zájmů a s vyšší kognitivní kapacitou je sexuální chování v žebříčku hodnot na méně důležité pozici než pro jedince s užším záběrem zájmů a nižší kognitivní kapacitou. Druhým faktorem je právě míra schopnosti internalizace. Adolescent, který není schopen poskytnout si uspokojení skrze vnitřní fantazie, je nucen uspokojit své touhy po dospělosti aktivním chováním.

Dalším faktorem vysvětlujícím zvýšenou frekvenci výskytu denního snění během adolescence je, stejně jako v dětství, množství volného času (Singer, 1966). Navzdory studiu a sociálním aktivitám má adolescent v porovnání s dospělými mnohem více času, který může vyplnit fantazijní aktivitou.

Během adolescence tedy intenzita dosahuje svého vrcholu. Avšak stále častější porovnávání denních snů s realitou způsobuje postupný pokles frekvence jeho výskytu. Mladá dívka si například představuje sebe jako úspěšnou modelku či zpěvačku. Mezi sedmnáctým a dvacátým rokem se však vlivem reálného životního směřování tyto snové

obláčky rozplývají (Singer, 1966). Denní snění je však přesto nezbytnou součástí vývoje adolescentů v dospělé jedince. V případě, že je adolescent schopen ve svých denních snech kombinovat aktuální životní úspěchy s propracovanými, na realitu orientovanými představami, do světa dospělých vstupuje vyzbrojen schopností s významným adaptivním potenciálem.

S přibývajícím věkem, povinnostmi a závazky dochází ke značnému omezení životních možností a perspektiv, a tedy také k zúžení fantazijního záběru. Dospělí jsou obvykle nuceni zaměřovat své fantazie na aktuální záležitosti a plány v nejbližší budoucnosti (Singer, 1966). Například mladá žena, která právě přebaluje své dítě, si představuje, co uvaří k večeři. Pravděpodobnost, že si bude představovat romantickou večeři s Georgem Clooneym, je mnohem nižší než v mladším věku.

Denní snění má v dospělosti funkční význam. Podle Singera (1966) denní sny totiž slouží ke zlepšení nálady a k flexibilnějšímu plánování budoucnosti. Pro mladou matku znamenají myšlenky na vaření večere příjemné rozptýlení od denní rutiny. Žena, která nedisponuje příliš rozvinutou schopností denního snění, se musí s denní rutinou a špatnou náladou vyrovnávat jinými způsoby – např. kouřením. Novější studie (Killingsworth & Gilbert, 2010; Smallwood, Fitzgerald, Miles & Phillips, 2009) však tento Singerův předpoklad nepotvrzují, naopak naznačují, že intenzita denního snění s náladou koreluje negativně. Domníváme se, že vliv denního snění na náladu může být obousměrný, neboť je založen na jeho obsahu.

V denních snech jsou často vyjádřeny přítomné obavy, strach ze zodpovědnosti nebo životní nespokojenost. Kromě toho se také mohou objevit poněkud bizarní představy či představy s překvapujícím obsahem (např. sebevražda). Zkušený denní snílek si s takovými představami obvykle velice dobře poradí, zatímco u méně zkušených mohou vyvolat zmatek či úzkost (Singer, 1966). Ochota jedince nechat takové sny plynout, stále je rozvíjet či pátrat po jejich původu je podle některých odborníků zárodkem kreativního myšlení. Fromm (1999) se domníval, že kreativní myšlení je inherentní součástí fantazie a snů. Singer (1966) je naopak přesvědčen, že kreativní nápady se v denním snění objevují spíše náhodou a že pravá kreativní práce spočívá až ve snaze vysvětlit a rozvíjet snový materiál.

V pokročilejším věku klesá frekvence denního snění na své minimum. Hlavní náplní představivosti se stávají vzpomínky. Větší tendenci ke vzpomínání vysvětluje Singer (1966) jednak tím, že dřívější zážitky jsou lépe uchovány, a za druhé tím, že ve stáří nevyhnutelně narůstá jednotvárnost a monotónnost denní rutiny.

Denní snění prochází pozoruhodným celoživotním vývojem. Je přitom ovlivněno řadou vnitřních i vnějších faktorů a jde ruku v ruce s vývojem osobnosti. Tématu osobnosti se v krátkosti věnuje následující kapitola.

2 OSOBNOST

Tato kapitola tvoří pomyslný předěl mezi částí věnovanou dennímu snění a částí zabývající se vztahem denního snění a osobnostních proměnných. Proto považujeme za užitečné zde uvést základní definice osobnosti a související pojmy. V druhé části kapitoly se budeme zabývat teorií osobnosti PSI, neboť inventář PSSI vycházející z této teorie jsme použili ke sběru dat v rámci výzkumné části této práce.

2.1 Definice a základní teorie osobnosti

V psychologii existuje nespočet definic osobnosti. V podstatě všechny ale vymezují osobnost jako souhrn charakterových a temperamentových vlastností, schopností a konstitučních charakteristik člověka. Osobnost lze považovat za dynamický celek, který prochází celoživotním vývojem, a je přitom ovlivňován řadou činitelů vnitřních (dědičné, vrozené, kongenitální a konstituční) a vnějších (fyzické prostředí, společnost, kultura a aktivní podíl jedince) (Cakirpaloglu, 2012).

Základním pojmem v psychologii osobnosti je *struktura (skladba)* osobnosti. Nakonečný (2009) pojem struktura osobnosti chápe jako vnitřní uspořádání jednotlivých prvků osobnosti. Pojem struktura v sobě implicitně zahrnuje stálost a neměnnost. Avšak Cakirpaloglu (2012) zdůrazňuje, že osobnost prochází neustálým vývojem, a proto je třeba pojem struktura osobnosti chápat relativně. Koncept struktury osobnosti se překrývá s konceptem *dynamiky osobnosti*. Dynamika osobnosti je souhrn motivačních dispozic a motivů činnosti člověka (Nakonečný, 2009). Cakirpaloglu (2012) za součást dynamiky osobnosti považuje také ideje, vůli a sebedeterminující tendence.

V psychologii osobnosti mají zásadní význam pojmy temperament a charakter. Temperament „*představuje vrozenou energetickou dispozici, která určuje specifickou reaktivitu a obecné emoční ladění jedince*“ (Cakirpaloglu, 2012, 64), zatímco charakter je „*jedinečný souhrn získaných osobnostních vlastností, které zabezpečují důslednost v etickém a morálním projevu člověka*“ (Cakirpaloglu, 2012, 79).

Mezi nejvlivnější teorie psychologie osobnosti patří **psychoanalytická perspektiva (např. S. Freud, C. G. Jung)**, která klade důraz na determinovanost osobnosti psychickými a biologickými činiteli, **humanisticko-existenciální perspektiva (např. C. Rogers, A. Maslow)**, již charakterizují fenomenologické chápání osobnosti

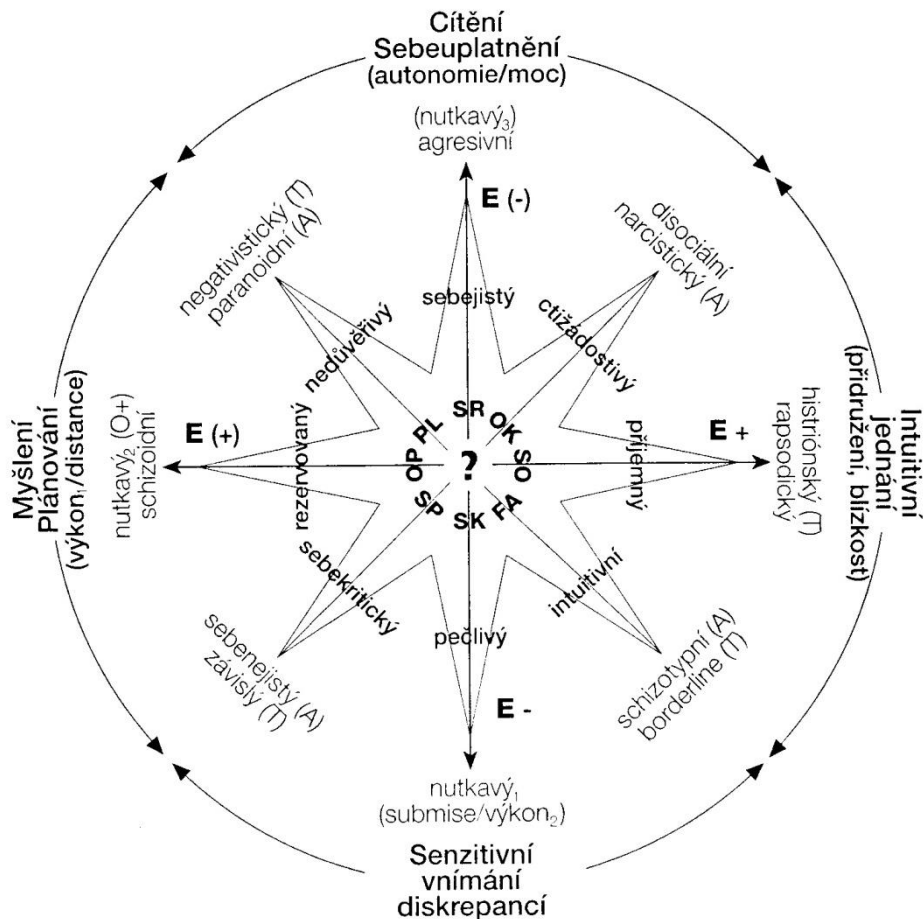
a důraz na sebedeterminaci a sebeaktualizaci, **sociálně-kognitivní perspektiva** (např. **A. Bandura**), jež chápe osobnost jako výsledek vzájemné interakce mezi člověkem a okolním prostředím, a konečně **perspektiva osobnostních rysů**, která vymezuje dimenze osobnosti na základě srovnání naměřených psychických vlastností s objektivně stanovenými standardy. Dominuje zde **Allportovo personalistické pojetí** a **Eysenckova a Cattelova teorie osobnostních faktorů**. Cattel pomocí faktorové analýzy sestavil šestnáctifaktorový inventář 16 PF. Eysenck je autorem dotazníku EPQ, který zjišťuje tři bipolární osobnostní dimenze – labilita-stabilita, extraverte-introverze a psychoticismus (Cakirpaloglu, 2012). Na základě faktorově-analytického šetření McCrae a Costy byl vytvořen **NEO pětifaktorový inventář**, který se skládá z pěti škál: Extraverte, Neuroticismus, Svědomitost, Přívětivost a Otevřenost ke zkušenosti (Hřebíčková & Urbánek, 2001).

2.2 Teorie osobnosti PSI

Teorie PSI, jejímž autorem je osnabrücký profesor psychologie Julius Kuhl, popisuje osobnost pomocí systémové konfigurace – tedy vzorců interakce psychických makrosystémů (sekvenčně analytické myšlení, celostně integrativní cítění, zvýšená vnímavost pro konflikty, intuitivní regulace chování, systém odměn a trestů, kladné a záporné emoce). Teorie vychází ze dvou modulačních hypotéz. První modulační hypotéza říká, že kladné emoce potlačují analytické myšlení a zvyšují vliv intuitivní regulace chování. Druhá modulační hypotéza říká, že negativní emoce tlumí užívání vlastního zkušenostního vědění při interpretaci smyslových vjemů a zesilují vliv nových vjemů při tvoření nových schémat či při změně stávajících schémat (tzn., zesilují akomodaci na úkor asimilace, a tím způsobují odcizení). Jestliže se jedinec delší dobu vyznačuje určitou systémovou konfigurací, je pro něj stále těžší tuto konfiguraci měnit v závislosti na situačních požadavcích (např. schizoidní jedinec se nedokáže odpoutat od analytického myšlení, i když je od něho očekáván emoční kontakt s blízkou osobou) (Kuhl & Kazén, 2002).

Systémová konfigurace je graficky znázorněna v hvězdicovitém modelu STAR (obr. 1). Každý cíp hvězdy představuje mentální stav vyznačující se specifickou konfigurací – např. u rezervovaného stylu převládá funkce myšlení, zatímco intuitivní jednání je tlumeno (Kuhl & Kazén, 2002).

Obr. 1: Model STAR poruch osobnosti (na špicích hvězdy), osobnostních stylů (uvnitř paprsků) a aktuálních systémových konfigurací (zkratky ve vnitřním kruhu). Schéma přejato z Kuhl & Kazén, 2002.

Legenda:

SR = seberegulace	OK = orientace na kontakt
SO = sebestředná orientace	FA = fantazie
SK = sebekontrola	SP = sebeposuzování
OP = orientace na poznávání	PL = plánování
E(+) = sestupná regulace kladné emoce	E(-) = sestupná regulace záporné emoce
A = podmíněný podnět	T = podmíněný temperamentem
O+ = aktivace operativního systému,
intuitivní regulace nezávislá na podnětech	

3 FAKTOROVÉ STUDIE DENNÍHO SNĚNÍ

Z první kapitoly vyplývá, že denní snění je získanou schopností, ačkoliv jeho vývoj je především v raném dětství významně ovlivněn vrozenými predispozicemi dítěte. Denní snění jde tedy ruku v ruce s vývojem osobnosti. Vztahem osobnostních charakteristik a intenzity či obsahu denního snění se zabývalo již několik výzkumů. V poslední kapitole teoretické části se proto budeme věnovat popisu výsledků několika faktorově-analytických studií denního snění, ze kterých vychází cíle výzkumné části této práce.

3.1 Studie Singera a Antrobuse (1963)

Tato podkapitola je věnována podrobnému rozboru studie Singera a Antrobuse (1963), která se zabývala vztahy denního snění k divergentní produktivitě, pozornosti, zvědavosti a osobnostním vlastnostem.

Výzkum byl proveden na homogenním vzorku 100 mužů s průměrným věkem 17 let. Ve výzkumu byla použita rozsáhlá testová baterie, jež zahrnovala tyto metody: Dotazník denního snění (*Daydreaming Questionnaire*, 28 subškál – např. sexuální denní sny, na budoucnost orientované denní sny, agresivní denní sny; Singer & McCraven, 1961), Škála pozornosti a zvědavosti (*Curiosity and Attention battery*, 9 subškál), Guilfordův test divergentní produktivity (*Guilford Divergent Production*, 18 subškál), Maudsleyho osobnostní inventář (*Maudsley Personality Inventory*, škála Neuroticismus a Extraverze), Guilford-Zimmermanův dotazník temperamentu (*Guilford-Zimmerman Temperament Survey*; škála Obecná aktivita, Zdrženlivost, Dominance, Sociabilita, Emoční stabilita, Objektivita, Hloubavost, Maskulinita), Dotazník nočních snů a individuální rozhovor o denních snech (Singer & Antrobus, 1963).

Na základě metody hlavních os bylo vyextrahováno celkem 12 faktorů, z nichž 7 bylo syceno proměnnými denního snění. Tyto faktory jsou níže popsány podrobněji.

Obecné denní snění. Tento faktor odráží velkou rozmanitost a vysokou frekvenci denních snů. Je sycen všemi proměnnými z Dotazníku denního snění a je pro něj typická interpersonální zvědavost (Singer & Antrobus, 1963).

Sebeobviňující denní snění. Druhý faktor odráží především obsedantní reakce a negativní emoce (vína, strach, deprese) v denním snění. Popisuje fantazijní život

obsedantních osob, v jejichž vnitřním světě hraje velkou roli svědomí. Faktor popírá domněnku, že denní sen vždy vede ke „splnění přání“ či redukci drivů, naopak – ze studie vyplývá, že denní sen může často emoční reakce zesílit nebo vyvolat. Faktor koreluje se všemi zbývajícími faktory, a to znamená, že negativní emoce jsou v denním snění obsaženy všeobecně (Singer & Antrobus, 1963).

Objektivní denní snění. Tento vzorec denního snění je charakterizován kontrolovaným a objektivním přístupem k vnitřnímu prožívání. Je pro něj charakteristická maskulinita, hloubavost, emoční stabilita a zvědavost o neživé předměty. Obsah jednotlivých fantazií je reálný a zaměřený na řešení problémů. Faktor popisuje typicky introvertního jedince, který neplýtvá časem zahálčivými představami, ale raději je využívá pro řešení problémů či pro vědecké zkoumání (Singer & Antrobus, 1963).

Neřízené kaleidoskopické denní snění. Tento faktor popisuje ty neškodlivější aspekty denního snění. Pro jedince skórující vysoko na tomto faktoru jsou typické výrazná roztěkanost, deprese, sebeznehodnocování, nuda a přelétavé a neurčité představy. Jedinec projevuje nedostatek kontroly nad vlastními mentálními procesy a má potíže s udržením pozornosti. V jeho vědomí chaoticky poletují vzpomínky, vjemy či imaginární reprezentace citů, které mají výrazný rušící efekt (Singer & Antrobus, 1963).

Neurotické denní snění. Pátý faktor je nejsilnějším faktorem studie. Charakterizuje jedince s nízkou rozmanitostí denních snů navzdory vysoké reaktivitě k vnitřnímu prožívání. Sestává z více či méně patologických aspektů denního snění. Druhy denních snů, které charakterizují tento faktor, nejsou bohaté na obsah a nemají plánovací ani na budoucnost orientovaný charakter. Místo toho mají spíše obsedantní a maladaptivní kvalitu. Jsou egocentrické a obsahově zaměřené na vlastní tělesné reakce (Singer & Antrobus, 1963).

Autistické denní snění. Tento faktor popisuje bizarní typ denního snění. Denní sny jedince vysoko skórujícího na tomto faktoru symbolizují průnik disociovaného materiálu do vědomí. Denní sny takového jedince jsou nepropojené, prchavé, kaleidoskopické, nemají praktický přínos a jsou silně zaměřeny na minulost. Dále mají velmi živý, násilný a úzkostný charakter a tendenci se opakovat. Jedinec má nad těmito fantaziemi jen malou kontrolu. Celkové vnitřní prožívání jedince má „snovou“ kvalitu, jakou je běžné pozorovat u počínajícího psychotického onemocnění (Singer & Antrobus, 1963).

Pozitivní denní snění. Osoby skórující vysoko na tomto faktoru jsou charakteristické svým všeobecně pozitivním postojem k dennímu snění. Dalším znakem je

zdravé přijetí vlastních denních snů a jejich využití k plánování, řešení problémů a k potěšení (Singer & Antrobus, 1963).

Navzdory zjištění existence rozmanitých faktorů denního snění popsaných výše však došli autoři studie také k potvrzení toho, že existuje širší obecný vzorec fantazijního prožívání. Na jednom konci spektra se nacházejí jedinci s představami s extrémně fantaskním a nereálným obsahem a na druhém konci ti, jejichž představy mají pevný řád, jsou objektivní a „pod kontrolou“. Oba póly dimenze jsou navíc propojeny se zvědavostí. Zatímco osoby s objektivním denním sněním mají tendenci se zajímat o přírodní jevy a okolní svět, zvědavost osob s nereálnými denními sny směřuje více k lidem, jejich motivům a charakteristikám (Singer & Antrobus, 1963).

Podobné výzkumy v sedmdesátých letech vedly k vytvoření dotazníku denního snění – IPI (*Imaginal Processes Inventory*), který na 344 položkách v 28 škálách zjišťuje frekvenci denního snění, modalitu denních snů, orientaci na minulost, přítomnost a budoucnost a především pak obsah denních snů (např. dosažení úspěchu, obavy či hrdinské činy). Kvůli jeho přílišné délce byla o několik let později vytvořena zkrácená verze tohoto dotazníku SIPI (*Short IPI*), která je tvořena 45 položkami rozdělenými do třech škál (škála Pozitivně konstruktivního denního snění, škála Viny a strachu ze selhání a škála Slabé ovládnutí pozornosti) (Huba, Aneshensel & Singer, 1981).

Pozitivně konstruktivní denní snění. Jedinec vysoko skórující na této škále věří, že jeho denní sny jsou hodnotné, pomáhají řešit problémy či produkovat originální nápady a zanechávají příjemné pocity (Huba, Singer, Aneshensel & Antrobus, 1982).

Vina a strach ze selhání. Denní sny vysoko skórujících na této škále mají depresivní, děsivou či panickou kvalitu. Mezi typická témata denních snů patří např. předávání ocenění před obdivujícím publikem či neschopnost dokončit zadanou práci, obavy ze zklamání druhých, agresivita a pocity viny (Huba, Singer, Aneshensel & Antrobus, 1982).

Slabé ovládnutí pozornosti. pro tuto škálu jsou charakteristické toulání mysli a rušivé myšlenky. Jedinec skórující vysoko na této škále snadno ztrácí zájem, často je znuděný prováděnou činností, nevydrží dlouho pracovat bez přerušení a snadno se nechá vyrušit televizí či rozhovorem (Huba, Singer, Aneshensel & Antrobus, 1982).

V dalších výzkumech se ukázalo, že škály SIPI jsou ve vztahu k osobnostním charakteristikám a dalším proměnným (Zhiyan & Singer, 1997). To je předmětem následující podkapitoly.

3.2 Studie Zhyiana a Singera (1997)

Studie Zhyiana a Singera z roku 1997 byla zrealizována za účelem zjištění vzájemných vztahů mezi dimenzemi denního snění (SIPI), dimenzemi Pětifaktorového osobnostního inventáře (NEO-FFI) a dvěma póly emocionality (*Positive and Negative Affect Schedule*). Výzkum byl proveden na vzorku 106 vysokoškolských studentů s průměrným věkem 20 let.

Autoři výzkumu nejprve zkoumali vztahy mezi jednotlivými dimenzemi pomocí jednoduchých korelací a poté použili metodu hlavních komponent. V obou případech došli k podobným výsledkům. Nalezli tři faktory. První z nich je sycen položkami ze škál Vina a strach ze selhání, Neuroticismus, Negativní emoce a Přívětivost (negativně). Druhý faktor je sycen položkami ze škál Slabé ovládní pozornosti, Pozitivní emoce (negativně) a Svědomitost (negativně). Třetí faktor je sycen škálami Pozitivně konstruktivní denní snění a Otevřenost ke zkušenosti. Extraverze nesytí žádný z faktorů (Zhyian & Singer, 1997). Studie tedy našla vztahy mezi pětifaktorovým modelem osobnosti, třífaktorovým modelem denního snění a dvoudimenzionálním modelem emocí.

Zdá se tedy, že denní snění je pevně provázáno s osobnostními proměnnými. Z tohoto předpokladu vychází naše výzkumné cíle. Výzkumná část práce je z důvodu přehlednosti textu rozdělena do dvou částí, nicméně zdůrazňujeme, že obě části výzkumu byly realizovány současně.

Empirická část diplomové práce

4 FAKTOROVĚ-ANALYTICKÁ STUDIE

4.1 Výzkumný problém a cíle výzkumu

Denní snění je součástí vnitřní reality každého z nás – o jeho důležitosti tak nelze mít pochybnosti. V USA proběhlo v minulém století několik zásadních výzkumů jeho jednotlivých dimenzí a jeho vztahu k dalším psychologickým charakteristikám. V České republice se touto tematikou ještě nikdo výzkumně nezabýval, a proto se nám zdá přínosné ji hlouběji prozkoumat i na české populaci.

Hlavním cílem první výzkumné části této práce je **zjištění struktury témat denního snění**. Na základě studia literatury a předchozího kvalitativního zkoumání se dá předpokládat, že v denním snění se nejčastěji objevují tato témata: sexualita, šťastná budoucnost, obavy a strach ze selhání, vina, dosažení úspěchu, konflikty, agresivita, výjimečné schopnosti, vlastní vzhled a tělesné reakce, kontakt s druhými, relaxace a příroda.

4.2 Aplikovaná metodika

4.2.1 Typ výzkumu a metody získávání dat

V celém výzkumu byl použit kvantitativní přístup, v této části se konkrétně jedná o faktorově-analytickou studii. Za účelem zjištění struktury témat denních snů byl vytvořen vlastní inventář.

Inventář témat denního snění (ITDS)

Inventář byl vytvořen na základě předchozí kvalitativní studie denního snění. Tato studie obsahovala 25 rozhovorů s adolescenty ve věku 13-18 let, 58 rozhovorů s vysokoškolskými studenty ve věku 18-26 let a 39 rozhovorů s jedinci nad 26 let a se seniory. Rozhovory byly vedeny zejména za účelem zmapování obsahové stránky denních snů, ale v menší míře se zajímaly také o jejich frekvenci, intenzitu a postoj respondentů k dennímu snění.

Z přepsaných rozhovorů byly vybrány jednotlivé „příběhy“ či obrazy v denním snění a ve zkrácené a zobecněné formě byly přeformulovány. Každý takto přeformulovaný

denní sen tvoří jednu položku vzniklého inventáře, který jich dohromady obsahuje 130. Respondent na dvoubodové škále (ANO/NE) rozhoduje, zda u sebe v posledním roce pozoroval uvedený (nebo podobný) denní sen. Inventář byl vytvořen ve dvou formách – pro muže a ženy. Obě verze jsou téměř totožné, liší se jen odpovídajícími koncovkami a v několika případech i obráceným obsahem (např. *Představuji si svou ženu, jak mi leží na hrudi, a jak jsem šťastný.* a *Představuji si, jak ležím svému muži na hrudi a jak jsem šťastná.*)

4.2.2 Průběh výzkumu a metody zpracování a analýzy dat

Sběr dat byl spuštěn dne 14. 2. 2016 na webovém portále www.vyzkum-psychologie.cz a ukončen dne 3. 3. 2016. Odkaz na dotazník byl přístupný široké veřejnosti. Každý respondent měl ihned po vyplnění k dispozici svůj T-skór a míru (vyjádřenou v procentech), do jaké se obsah jeho denních snů shoduje se sny ostatních respondentů. Taktéž se dozvěděl, na které položky odpověděla většina respondentů záporně (kladně), zatímco on kladně (záporně). Kromě oslovování známých a šíření dotazníku na sociálních sítích byly rozeslány e-maily obsahující odkaz na dotazník těm, kteří byli na portále již zaregistrovaní (ke dni 20. 2. 2016 zde bylo zaregistrováno 1420 mužů a 4115 žen).

Získaná data byla zpracována v programu MS Excel a statisticky vyhodnocena v programu Statistica. K analýze dat získaných z ITDS byla použita explorační faktorová analýza.

Explorační faktorová analýza je vícerozměrná metoda analýzy dat. Jejím základním cílem je popsat chování množiny proměnných pomocí menšího počtu proměnných (tzv. faktorů). Faktor je možné chápat jako shluk proměnných, které spolu silně korelují (Hendl, 2012). Prvním krokem bylo tedy analyzovat korelace mezi proměnnými a nalézt jejich shluky. Druhým krokem pak určit počet smysluplných faktorů a interpretovat a pojmenovat je podle toho, jaké proměnné obsahují. Při sběru dat jsme s proměnnou *faktor (téma) denního snění* pracovali jako s alternativní proměnnou (odpovědi 0,1). Protože ale předpokládáme, že proměnná má v populaci normální rozdělení (tedy je spojitá), pro výpočet faktorové analýzy jsme použili tetrachorickou korelační matici, která koriguje zkreslení způsobené umělou diskretizací proměnné. Do korelační matice jsme nakonec zahrnuli pouze 127 položek (inventář jich původně obsahuje 130). Na vyloučené položky (40, 115, 126, viz Příloha 3) totiž odpovědělo kladně méně než 5 % účastníků výzkumu.

4.3 Výzkumný soubor

Poněvadž je denní snění fenoménem, který v různé míře prožívá každý z nás, za základní soubor proto považujeme všechny jedince od adolescence až do pozdní dospělosti či v okrajové míře až do stáří.

Výzkumný vzorek byl získán pomocí nepravděpodobnostních metod, konkrétně příležitostného výběru a samovýběru. Tyto metody jsou založeny na principu dobrovolnosti, a proto mohou být značně zkreslující. V našem případě se jedná především o zkreslení na základě individuálních charakteristik účastníků výzkumu, které se mohou lišit od běžné populace (Miovský, 2006).

Výzkumný soubor tvořilo celkem 817 respondentů, z nichž bylo 170 mužů a 647 žen. Průměrný věk žen byl 24,89 let (směrodatná odchylka = 6,24), průměrný věk mužů byl 24,7 let (SD = 6,05). Nejmladšímu respondentovi bylo 13,6 let, nejstaršímu 57,25 let. Podrobnější popis výzkumného vzorku z hlediska věku shrnuje Tabulka 1 a Graf 1.

Výzkumný vzorek byl tvořen vysokoškolskými studenty, pracujícími (především s vysokoškolským vzděláním) a v menší míře taktéž studenty základních a středních škol. Tyto charakteristiky vzorku shrnuje Graf 2.

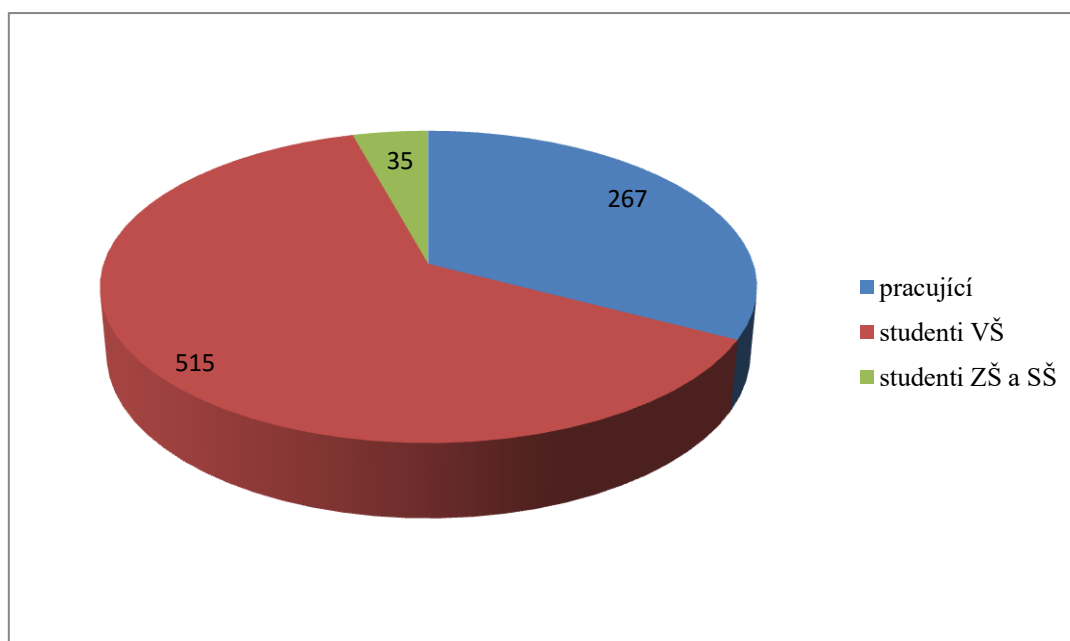
Tabulka 1: Základní parametry výzkumného vzorku

věk	ženy	muži	celkem
13-20	68	16	84
21-30	501	138	639
31-57	78	16	94
celkem	647	170	817

Graf 1: Zastoupení věkových skupin ve výzkumném souboru

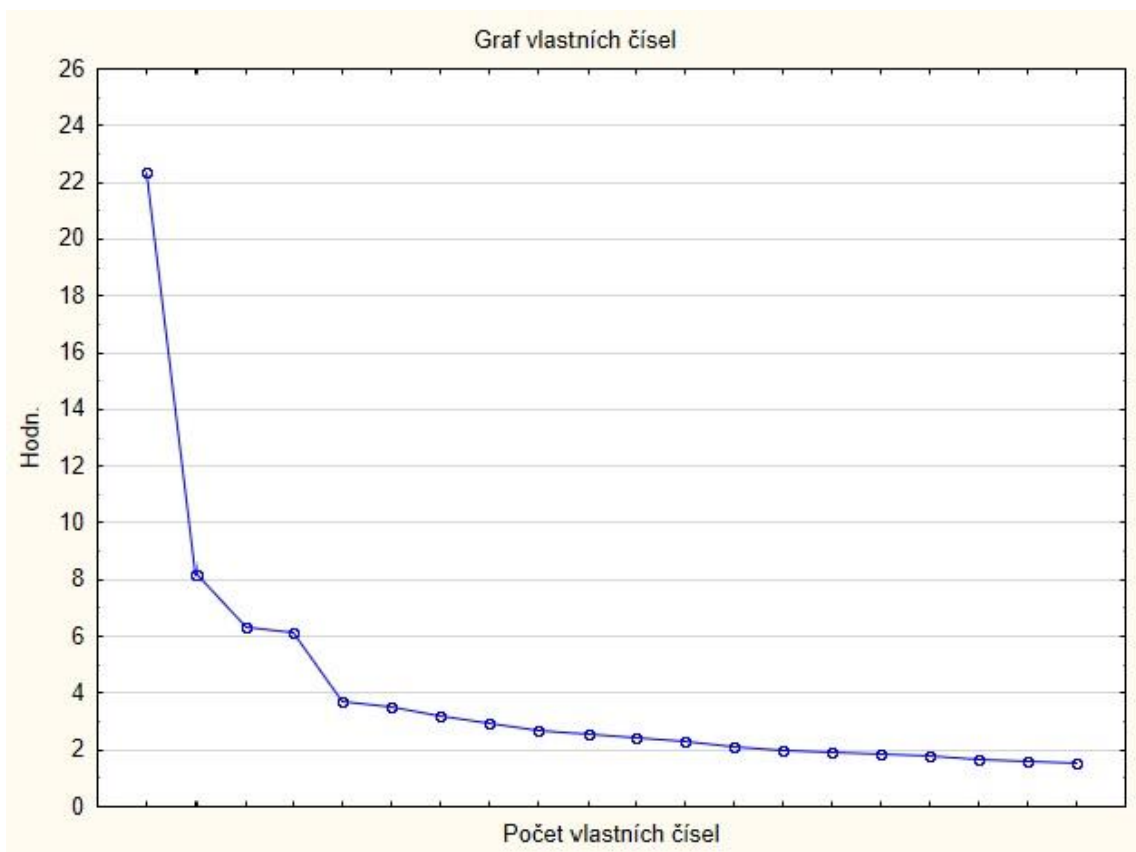
Graf 2: Další parametry výzkumného vzorku

4.4 Výsledky faktorové analýzy a její diskuze

Na základě Metody hlavních os (s rotací VARIMAX s Kaiserovou normalizací) bylo z tetrachorické korelační matice vyextrahováno **8 faktorů**. V případě, že by bylo dodrženo kritérium vlastního čísla (>1), získali bychom 18 faktorů. Avšak sutinový graf (viz Graf 3) a analýza smysluplnosti faktorů naznačily, že osmnáctifaktorové řešení je nevhodné. Zvolili jsme proto řešení osmifaktorové (kritérium vlastního čísla = 1,5). Tabulka 2 naznačuje, že 8 faktorů vysvětluje téměř 45 % celkového rozptylu odpovědí na položky.

Graf 3: *Sutinový graf (scree plot)*

Tabulka 2: Hodnoty vlastních čísel a procenta vysvětleného rozptylu

	vl. číslo	% celk. (rozptylu)	kumulativ. (vl. číslo)	kumulativ. (%)
1	22,36	17,61	22,36	17,61
2	8,17	6,44	30,54	24,05
3	6,31	4,97	36,85	29,01
4	6,11	4,81	42,95	33,82
5	3,72	2,93	46,67	36,75
6	3,51	2,76	50,18	39,51
7	3,22	2,53	53,40	42,04
8	2,93	2,30	56,32	44,35

V následujících odstavcích budou detailně popsány získané faktory a bude diskutována jejich smysluplnost, interpretace a význam. U každého nalezeného faktoru je uvedený přehled položek (viz Přílohy 3,4), které daný faktor nejvíce sytí.

Faktor 1: ÚZKOSTNÉ PŘEDSTAVY

První faktor je nejsilnější ze všech získaných faktorů, vysvětluje téměř 18 % celkového rozptylu. V Tabulce 3 jsou zobrazeny faktorové náboje položek, které jej nejvíce sytí. Úzkostné denní sny obsahují obavy či katastrofické scénáře (např. *Představuji si, co všechno by se mohlo pokazit.*), dále strach ze smrti a selhání (např. *Představuji si, že umřu a všichni budou plakat.*) a vnitřní dialogy. Jsou silně zaměřeny na minulost (např. *Přemýšlím nad tím, jak bych nyní řešil situaci, kterou jsem v minulosti pokazil.*).

Tabulka 3: Úzkostné představy

položka	fakt. náboj	znění položky
76	0,69	<i>Představuji si, co všechno by se mohlo pokazit.</i>
21	0,68	<i>Ve svých představách rozvíjím strach, že se něco stane někomu z mých blízkých.</i>
96	0,66	<i>Představuji si, že zklamal ty, které mám rád.</i>
41	0,66	<i>Představuji si, jak by reagovali a co by cítili moji blízcí, kdyby se mi něco stalo nebo kdybych zemřel.</i>
90	0,62	<i>Představuji si, že někdo blízký zjistil, že jsem lhal.</i>

Faktor 2: NADPŘIROZENÉ SCHOPNOSTI

Druhý faktor vysvětluje přes 6 % celkového rozptylu. Jak vyplývá z jeho pojmenování, faktor obsahuje především představy o nadpřirozených schopnostech a dovednostech (např. ovládání času, telepatie, léčebné schopnosti, létání). Kromě toho se zde setkáváme s dobrodružnými, seriálovými či filmovými představami (např. *Představuji si, jaké by to bylo, kdyby mi přišel dopis z Bradavic nebo jiné kouzelnické školy.*).

Tabulka 4: Nadpřirozené schopnosti

položka	fakt. náboj	znění položky
101	0,73	<i>Představuji si, že jsem hrdinou dobrodružné knihy – střílím z luku, umím šermovat atd.</i>
38	0,7	<i>Představuji si, že žiji na planetě s fantaskními stvořeními.</i>
119	0,67	<i>Vstupuji do děje příběhu z knihy nebo filmu a všechno se mi daří, protože předem vím, co se bude dít.</i>
29	0,65	<i>Představuji si, že dokážu ovládat počasí.</i>
124	0,65	<i>Představuji si, že ovládám zvířata a mohu je poštvat proti lidem, které nemám rád.</i>

Faktor 3: SEBSTŘEDNÉ PŘEDSTAVY

Faktor nazvaný Sebestředné představy vysvětluje 5 % celkového rozptylu. Je sycen především položkami s egocentrickým a exhibicionistickým nádechem (např. *Představuji si, že hraji na klavír v baru a všichni mi tleskají.*) Dále faktor popisuje představy o vlastní atraktivitě, dokonalém vzhledu či o předávání významného ocenění vlastní osobě (např. *Představuji si, že přebírám významné ocenění před obrovským publikem.*). Velmi zajímavou kategorií představ spadajících pod tento faktor jsou představy s romantickým podtextem (např. *Představuji si, že hraji na koncertě a mezi fanoušky je dívka mých snů.*).

Tabulka 5: Sebestředné představy

položka	fakt. náboj	znění položky
107	0,71	<i>Představuji si, že se do mě zamiluje slavná osobnost.</i>
104	0,7	<i>Představuji si, že se seznámím se slavnou osobností, zaujmu ji a staneme se přáteli.</i>
45	0,69	<i>Představuji si, že odjedu do USA a stanu se hollywoodskou hvězdou.</i>
127	0,65	<i>Představuji si, že hraji na koncertě a mezi fanoušky je dívka mých snů.</i>
24	0,61	<i>Když si zpívám v koupelně, představuji si, že vystupuji před obecnstvem, které mě obdivuje.</i>

Faktor 4: **RELAXAČNÍ PŘEDSTAVY**

Faktor 4 rovněž vysvětluje asi 5 % celkového rozptylu. Mezi stěžejní témata představ tohoto faktoru patří odpočinek a klid (např. *Představuji si, že sedím u řeky, poslouchám cvrčky a sleduji západ slunce.*). Dále sem patří představy spojené s přírodou a životem mimo civilizaci (např. *Představuji si, že jsem divoké zvíře, které žije v lesích a vídá lidi jen z dálky.*). Další kategorií tohoto faktoru je tematicky poněkud vymykající se sada představ týkajících se zkoumání okolí a ostatních lidí. Denní sny jsou v této kategorii značně ovlivněny externími stimuly (např. *Když sedím ve vlaku nebo v restauraci, pozoruji ostatní lidi a přemýšlím, na co myslí a jací asi jsou.* nebo *Když procházím kolem nějakého zajímavého místa, přemýšlím, jak to asi vypadalo dřív nebo co se tam stalo.*). Posledním tématem představ faktoru je cestování či život v zahraničí (např. *Sním o cestování do vzdálených zemí.*).

Tabulka 6: Relaxační představy

položka	fakt. náboj	znění položky
64	0,71	<i>Představuji si, že bydlím v dřevěném domě u jezera, v jehož okolí jsou hory a lesy.</i>
4	0,67	<i>Představuji si, jaké by to bylo, kdybych žil v zemi vzdálené od civilizace, spjatý s přírodou, bez moderních technologií.</i>
61	0,66	<i>Představuji si, že sedím u řeky, poslouchám cvrčky a sleduji západ slunce.</i>
66	0,63	<i>Představuji si, že sedím ve stínu pod stromem, popíjím a čtu si.</i>
62	0,60	<i>Představuji si, že až budu starý, budu žít někde v klidu na samotě u lesa a celé dny si budu jen číst.</i>

Faktor 5: **AMBICE**

Faktor 5 vysvětluje necelá 3 % celkového rozptylu. Přestože je náplň představ obsahujících tento faktor nápadně podobná náplni představ faktoru Sebestředné představy (což může evokovat myšlenku, že by stála za zvážení rekonstrukce ještě méně faktorového modelu), domníváme se, že jsou zde viditelné rozdíly. Stejně jako ve faktoru Sebestředné představy, i zde se objevují představy týkající se dosažení úspěchu. Úspěch ve faktoru Ambice se však téměř výlučně týká profesní sféry (např. *Představuji si, že jsem mimořádně úspěšný ve své práci.*), zatímco touhou po obdivu ve faktoru Sebestředné představy se spíše rozumí touha po respektu (např. *Představuji si, že jsem šéfem velké firmy a že mě moji podřízení a kolegové respektují.*). Kromě toho je faktor sycen položkami, které obsahují představy o dosažení bohatství a o úspěšném vyřešení problémů (např. *Když čelím náročné situaci, představuji si, že už jsem ji vyřešil.*). Zatímco sebestředné představy slouží pouze k snovému uspokojení potřeb obdivu a úspěchu, ambiciózní představy mohou podle našeho názoru mít i praktický přínos při dosahování stanovených cílů.

Tabulka 7: Ambice

položka	fakt. náboj	znění položky
49	0,67	<i>Představuji si, že jsem mimořádně úspěšný ve své práci.</i>
57	0,62	<i>Představuji si možnosti svého budoucího profesního uplatnění.</i>
82	0,57	<i>Představuji si, že jsem šéfem velké firmy a že mě moji podřízení a kolegové respektují.</i>
5	0,56	<i>Představuji si, že místo vykonávání svého zaměstnání pracuji jako významný diplomat, politik či armádní velitel.</i>
97	0,56	<i>Představuji si sebe jako experta, jehož názor všichni respektují.</i>

Faktor 6: HRDINSKÉ SEBEOBĚTOVÁNÍ

Faktor Hrdinské sebeobětování vysvětluje 3 % celkového rozptylu a je sycen nejmenším počtem položek ze všech faktorů. Nicméně položky, které ho sytí (i když ne příliš výrazně), jistě tvoří soudržný celek. Faktor zahrnuje představy s motivy záchrany (např. *Představuji si sama sebe, jak riskuji svůj život, abych zachránil někoho blízkého.*), obrany (např. *Představuji si, že někoho bráním a zemřu při tom.*) a sebeobětování (např. *Představuji si, že někomu daruji ledvinu nebo jiný orgán.*).

Tabulka 8: Hrdinské sebeobětování

položka	fakt. náboj	znění položky
94	0,56	<i>Představuji si sama sebe, jak riskuji svůj život, abych zachránil někoho blízkého.</i>
88	0,54	<i>Představuji, že zachraňuji někoho blízkého z hořícího domu.</i>
22	0,49	<i>Představuji si, že někoho bráním a zemřu při tom.</i>
113	0,46	<i>Představuji si neznámého člověka, jak zkolaboval na ulici, a já k němu přispěchám a ošetřuji jej.</i>
15	0,45	<i>Představuji si, že někomu daruji ledvinu nebo jiný orgán.</i>

Faktor 7: ŠŤASTNÁ BUDOUCNOST

Sedmý faktor vysvětluje něco přes 3 % celkového rozptylu. Faktor obsahuje obecné představy o budoucnosti, o štěstí a o ideálním životě. Typické jsou představy dům-žena/manžel-děti (např. *Představuji si, že vlastním krásný dům, jsem šťastně ženatý a mám děti.*) nebo představy o romantických schůzkách či o ideálním partnerovi (např. *Představuji si svou ženu, jak mi leží na hrudi, a jak jsem šťastný.*).

Tabulka 9: Šťastná budoucnost.

položka	fakt. náboj	znění položky
128	0,71	<i>Představuji si, jak žádám svou milovanou o ruku.</i>
30	0,71	<i>Představuji si, že vlastním krásný dům, jsem šťastně ženatý a mám děti.</i>
52	0,65	<i>Představuji si romantickou schůzku s milovanou partnerkou na louce plné květin nebo pod rozkvetlými stromy.</i>
71	0,65	<i>Představuji si svou ženu, jak mi leží na hrudi, a jak jsem šťastný.</i>
110	0,64	<i>Představuji si, že s manželkou sedíme na houpačce na zahradě a sledujeme své děti, jak si hrají na pískovišti.</i>

Faktor 8: SEXUÁLNÍ A AGRESIVNÍ PŘEDSTAVY

Poslední faktor vysvětluje necelá 2,5 % celkového rozptylu. Faktor je sycen položkami se sexuální a agresivní tematikou, což se nám zdá přinejmenším zajímavé. Sdružuje kupříkladu položky: *Když vidím cizí lidi, třeba v tramvaji, představuji si, jak asi vypadají při sexu.* a *Představuji si, že stojím ve veřejném prostoru, mám automatickou zbraň a pálím kolem sebe.* Dále faktor obsahuje tabuizované a útočné představy, představy sebeobrany či konfliktů (např. *Když jdu třeba temnou ulicí nebo parkem, tak si představuji, že mě někdo napadl. Já ale seberu ze země kámen, železnou tyč nebo jinou zbraň a útočnicka brutálně ztluču.*).

Tabulka 10: *Sexuální a agresivní představy*

položka	fakt. náboj	znění položky
89	0,67	<i>Mám velmi živé sexuální představy.</i>
93	0,64	<i>Když si čtu nebo pracuji, ve svých myšlenkách sklouznu k sexuálním představám.</i>
106	0,61	<i>Mám společensky tabuizované sexuální představy.</i>
112	0,58	<i>Když vidím cizí lidi, třeba v tramvaji, představuji si, jak asi vypadají při sexu.</i>
100	0,44	<i>Představuji si, že stojím ve veřejném prostoru, mám automatickou zbraň a pálím kolem sebe.</i>

Přestože byla nalezena přehledná a smysluplná struktura faktorů, zůstalo několik problematických položek. Jako nejproblematictější se jeví ty, jejichž rozptyl je rozdělen mezi všechny faktory (např. položka 12, 109, 111). Následují ty položky, jejichž faktorový náboj přesahuje hodnotu 0,2 u třech faktorů zároveň. Jedná se například o položky 8, 32, 44, 63, 70, 84. Kupříkladu položka 32 (*Představuji si, jaké by to bylo, kdybych chodil se svou dlouholetou kamarádkou.*) sytí faktor Úzkostné představy (0,26), faktor Šťastná budoucnost (0,27) a faktor Sexuální a agresivní představy (0,27). Nakonec zmiňujeme i položky, které sytí dva faktory zároveň – jedná se zejména o položky 56, 80, 95 a 105. Již zmíněným nedostatkem získané faktorové struktury je také podobnost faktoru Ambice a Sebestředné představy. Například položka 46 (*Sním o tom, že mě ostatní mají rádi.*) sytí (navíc smysluplně) oba faktory.

Navzdory existenci problematických položek a částečnému překrývání dvou faktorů (Sebestředné představy a Ambice) si dovoluujeme konstatovat, že nalezená faktorová struktura přehledně zachycuje většinu témat vyskytujících se v předcházející kvalitativní studii. Vzhledem k poměrně rozsáhlému výběrovému souboru lze dosažené výsledky považovat za velmi dobře interpretovatelné. V druhé výzkumné části z nich budeme dále vycházet.

5 KORELAČNÍ STUDIE

5.1 Výzkumné cíle a hypotézy

Hlavním cílem druhé výzkumné části této práce je **prozkoumání vztahů mezi faktory témat denního snění a osobnostními styly**. Za tímto účelem byly pro každý z faktorů témat denního snění stanoveny hypotézy o souvislostech s jednotlivými škálami Inventáře stylů osobnosti a poruch osobnosti (PSSI), tedy:

H: Existuje souvislost mezi faktorem témat denního snění (1-8) a škálou PSSI (1-14).

V celkovém součtu budeme tedy testovat 112 statistických hypotéz.

5.2 Aplikovaná metodika

5.2.1 Typ výzkumu a metody získávání dat

Druhá část výzkumné studie je koncipována jako korelační studie. Využili jsme zde data již získaná pomocí Inventáře témat denního snění (ITDS) a faktorové analýzy. Pro druhou část výzkumu byl navíc vytvořen krátký soubor položek, které jsou vybrány z IPI (viz kapitola 3.1) a jsou zaměřeny na zkoumání intenzity, praktické přínosnosti a rušivosti denních snů a na subjektivní postoj respondenta k dennímu snění. Jedná se o tyto položky:

1. *Denní snění je každodenní součástí mého života.*
2. *Denní sny ve mně vyvolávají většinou příjemné pocity.*
3. *Denní sny ve mně zanechávají pocity viny nebo smutku.*
4. *Denní sny mají pro mě praktický přínos.*
5. *Denní sny mě často vyrušují od jiné důležitější činnosti.*

Dále jsme zjišťovali osobnostní charakteristiky pomocí Inventáře stylů osobnosti a poruch osobnosti (PSSI), jenž je podrobněji rozebrán v následující podkapitole.

Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti (PSSI)

Osobnostní inventář PSSI (*Persönlichkeits – Stil und Störungs Inventar*) byl vytvořen Kuhlem a Kazénem v roce 1997 na základě osnabrücké diagnostiky osobnosti. V překladu Josefa Švancary byl v roce 2002 vydán v českém nakladatelství Testcentrum. Jelikož prozatím neexistují české normy, využívají se normy německé. Inventář obsahuje 140 položek formulovaných jako tvrzení popisující různé způsoby chování či aspekty prožívání. Respondent na čtyřbodové škále vyjadřuje, do jaké míry ho tvrzení vystihuje. Inventář je rozdělený do 14 škál. Každá z těchto škál zachycuje jistou osobnostní vyhraněnost, chápanou jako nepatologickou variantu příslušné poruchy osobnosti (viz MKN-10 a DSM-IV) (Kuhl & Kazén, 2002).

PSSI není produktem faktorové analýzy, nýbrž byl vytvořen na základě klinických pozorování a vychází z propracované teorie osobnosti. Spíše než o popis rysů a jejich korelace se zajímá o jejich původ, funkční zvláštnosti a vystupňovanost (Kuhl & Kazén). Pro účely tohoto výzkumu byl PSSI vybrán právě proto, že zjišťuje osobnostní vyhraněnost. Výzkumné hypotézy jsou totiž postaveny na předpokladu, že dominantní osobnostní charakteristiky souvisejí s obsahem denního snění.

V následujících odstavcích je popsáno 14 stylů osobnosti měřených pomocí škál inventáře a jim odpovídající poruchy osobnosti (Kuhl & Kazén, 2002).

1) Sebejistý styl a disociální porucha osobnosti

- Hlavní charakteristikou sebejistého stylu je bezohledné prosazování vlastních cílů a ponižující chování vůči druhým. Styl se dále vyznačuje nezodpovědným a asociálním chováním (chybějící pocity viny, neschopnost plánovat a přizpůsobovat se sociálním normám).
- *Uspokojují své potřeby i na úkor druhých.*

2) Nedůvěřivý styl a paranoidní porucha osobnosti

- K základním rysům tohoto stylu patří nadměrné uvažování nad vlastními záměry a záměry druhých, pochybnosti o loajalitě druhých či neschopnost odpustit. Paranoidní jedinci často chování druhých interpretují jako záměrně ponižující a ohrožující.
- *Je mnoho takových, kteří s nevinnou tváří druhé klamou.*

3) Rezervovaný styl a schizoidní porucha osobnosti

- Rezervovaní jedinci omezeně prožívají a vyjadřují emoce, jsou příliš věcní a lhostejní vůči sociálním vztahům. Rádi se věnují činnostem, které mohou vykonávat sami a často nemají žádné důvěrné přátele.
- *Problémy řeším raději vlastním uvažováním než rozhovory.*

4) Sebenejistý styl a úzkostná (vyhýbavá) porucha osobnosti

- Sebenejistí jedinci jsou citliví na kritiku a ve společnosti se chovají zdrženlivě, neboť mají obavy, aby neřekli něco „hloupého“. Mají tendence zpochybňovat vlastní očekávání a názory, bojí se negativního hodnocení druhými a často projevují rozpaky.
- *Když si uvědomím nějakou slabost, dlouho mě to tíží.*

5) Pečlivý styl a nutkavá porucha osobnosti

- Pečliví jedinci kladou důraz na důkladné a přesné provádění vlastních činností. Kromě perfekcionismu se vyznačují neúměrnou svědomitostí a přílišným zabýváním se detaily. Práci kladou nad ostatní zájmy a mezilidské vztahy.
- *Stálost a pevné zásady určují můj život.*

6) Intuitivní styl a schizotypní porucha osobnosti

- Hlavním rysem intuitivního stylu je zvláštní schopnost vytušit jevy či různé alternativy řešení problémů, k nimž nelze dospět na základě logických myšlenkových postupů. Pečliví jedinci často věří neobvyklým jevům (např. telepatii) a působí excentricky. Ve společnosti jsou však krajně úzkostní.
- *Je mnoho věcí, které nelze rozumem vysvětlit.*

7) Optimistický styl a rapsodická porucha osobnosti

- Tento styl je charakteristický kladným postojem k životu. Optimista nalézá to dobré i na negativních zážitcích. Vystupňování takového postoje vede k chronickému entuziasmu a neschopnosti vnímat negativní stránky událostí a pátrat po zdrojích konfliktů. Rapsodická porucha není uvedena v MKN-10 a DSM-IV, ale částečně se překrývá s histriónskou poruchou osobnosti.
- *Kamkoli přijdu, šířím dobrou náladu.*

8) Ctižádostivý styl a narcistická porucha osobnosti

- Tento osobností styl je typický smyslem pro vše zvláštní. Projevuje se výkonovou orientací, originálním oblečením, elitářským uměleckým prožíváním či alternativními způsoby života. Odpovídající porucha osobnosti se manifestuje

prožívanou velkolepostí, nedostatkem empatie, přesvědčením o vlastní důležitosti či přehnanou reaktivitou na kritiku.

- *Nesnáším, když mě druzí nechápou.*

9) Kritický styl a pasivně-agresivní porucha osobnosti

- Jedinec s kritickým stylem osobnosti se vyznačuje klidem a flegmatismem. Na venek působí lhostejně a skepticky. Je pasivní, i když se od něj očekává aktivita (např. na základě pokynu nadřízeného). Má pocit, že je nepochopen, že je s ním zacházeno nespravedlivě a že ostatním se daří lépe.
- *Mnozí lidé si nezaslouží, že mají v životě tolik štěstí.*

10) Loajální styl a závislá porucha osobnosti

- Loajální jedinec je ochoten vzdát se vlastních přání a potřeb, jestliže se střetávají s potřebami blízkých osob. V krajním případě může tento styl vyústit do neschopnosti se samostatně rozhodovat a do absolutně podřizujícího se chování. Závislí jedinci mají často obavy, že budou opuštěni, a proto vykonávají i činnosti, které jsou jim nepříjemné.
- *Velmi rád projevují lidem svou náklonnost.*

11) Impulzivní styl a hraniční porucha osobnosti (borderline)

- Schopnost nadchnout se pro kladné vjemy, intenzivní emotivita a odmítání věcí s negativními vlastnostmi charakterizují tento styl osobnosti. Impulzivní jedinci jsou schopni rychle zapomínat a odpouštět. Porucha osobnosti typu borderline se projevuje instabilitou identity, nálad a mezilidských vztahů.
- *Pociťují často vnitřní prázdnotu.*

12) Příjemný styl a histriónská porucha osobnosti

- Tento styl je charakterizován hřejivým chováním k druhým lidem a převahou intuitivního nad analytickým myšlením. Odpovídající porucha osobnosti se vyznačuje přehnanou společenskou emotivitou a touhou být středem pozornosti. Histriónští jedinci stále vyžadují chválu, chovají se příliš svůdně a vágně se vyjadřují.
- *Velmi spontánně navazují kontakt s druhými.*

13) Pasivní styl a depresivní porucha osobnosti

- Jedince s tímto stylem charakterizuje celkově pasivní rozpoložení, prohloubené prožívání emocí, tlumené prožívání pozitivních podnětů a kontemplativní životní postoj. Pasivní jedinec je často skleslý a cítí se méněcenný. Trpí značnou sebekritičností.

- *Mám často pocity viny.*

14) Altruistický styl a porucha osobnosti vyznačující se sebeobětováním

- Tento styl se projevuje velkou sociální angažovaností, empatií a ochotou pomoci. Ve vyhraněné formě se vyznačuje chronickým podřazováním vlastních potřeb na úkor potřeb ostatních a neschopností těšit se z příjemných zážitků.
- *Pro mne je smysluplnější zmírňovat utrpení, než hledat své osobní štěstí.*

5.2.2 Metody zpracování a analýzy dat

V druhé výzkumné části dat jsme, jak vyplývá z předcházející kapitoly, pracovali jednak s daty získanými a zpracovanými v první části výzkumu (ITDS a faktorová analýza), jednak s daty získanými pomocí PSSI. Ke statistickému zpracování jsme opět použili program MS Excel a Statistica.

Prvně byly hrubé skóry respondentů z ITDS převedeny na z-skóry a následně na faktorové skóry. Jelikož jsme při provádění faktorové analýzy pracovali z tetrachorickou korelační maticí, nebylo možné faktorové skóry vypočítat v programu Statistica. Získali jsme je v programu MS Excel pomocí funkce *součin matic*. Dále byly hrubé skóry respondentů z PSSI převedeny na T-skóry podle normovacích tabulek pro muže a ženy ve věku 18-25 let.

Poté, co jsme ověřili normalitu rozložení u všech proměnných, následovalo samotné testování statistických hypotéz, a to ve formě korelační analýzy faktorů témat denního snění (8) a osobnostních škál PSSI (14) pomocí Pearsonova korelačního koeficientu. Vzhledem k tomu, že jsme si stanovili poměrně velké množství statistických hypotéz (celková korelační matice má rozměry 8x14), testovali jsme je na hladině významnosti 0,001, abychom snížili šance nalezení falešně pozitivních výsledků.

Kromě zjišťování korelací mezi faktory témat denního snění a škálami PSSI jsme taktéž analyzovali vztahy mezi faktory témat denního snění a souborem položek převzatých z IPI. Tyto korelace nejsou součástí výzkumných hypotéz, slouží pouze k dokreslení celkových výsledků.

5.2.3 Etické aspekty výzkumu

V průběhu celého výzkumu (tedy jeho obou částí) nebylo třeba řešit žádné etické problémy. Sběr dat byl realizován prostřednictvím webových stránek, kde bylo nutno se předem registrovat (registrace vyžadovala uvedení e-mailové adresy). Registrace

sloužila pouze k tomu, aby se respondent mohl kdykoliv znovu podívat na svůj dosažený výsledek a srovnat jej s výsledky ostatních respondentů. Účastníci výzkumu byli o této skutečnosti před začátkem vyplňování informováni, takže se mohli dobrovolně rozhodnout, zda chtějí pokračovat. Taktéž byli krátce seznámeni s cíli a smyslem výzkumu.

Na základě výše uvedeného konstatujeme, že výzkum byl proveden v souladu se zásadami ukotvenými v kodexu Evropské federace psychologických asociací (viz Lindsay, Koene, Øvreeide & Lang, 2010).

5.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor ve druhé části výzkumu nebyl tak rozsáhlý jako v části první, a to proto, že respondenti měli možnost po vyplnění Inventáře témat denního snění dále ve vyplňování nepokračovat či se k vyplňování vrátit později. Výzkumný soubor v této části čítal 685 respondentů, z toho 551 žen a 134 mužů. Průměrný věk žen činil 25,23 let (SD = 6,64), průměrný věk mužů byl 24,78 let (SD = 6,24). Nejmladšímu respondentovi bylo 13,6 let, nejstaršímu 57,25 let. Tabulka 11 shrnuje základní parametry vzorku. Struktura vzorku týkající se zastoupení věkových skupin a podílu pracujících a studentů je podobná struktuře prvního vzorku.

Tabulka 11: Základní parametry výzkumného vzorku 2

věk	ženy	muži	celkem
13-20	54	13	67
21-30	425	108	533
31-57	72	13	85
celkem	551	134	685

5.4 Analýza dat a její výsledky

Předtím, než se budeme věnovat výsledkům samotné korelační analýzy, uvádíme průměrné skóry, minimální a maximální hodnoty a směrodatné odchylky ve všech škálách PSSI a faktorech témat denního snění (Tabulka 12). Skóry ze škál PSSI jsou ve formě T-skóru (průměr = 50, směrodatná odchylka = 10), faktorové skóry jsou ve formě z-skóru (průměr = 0, směrodatná odchylka = 1).

Přestože náš výzkumný soubor není vyrovnaný z hlediska pohlaví, pro přehlednost uvádíme popisné statistiky zvlášť pro muže a ženy (Tabulka 12). Ačkoliv nelze na základě pouhého srovnání „od oka“ vyvozovat žádné závěry, upozorňujeme například na zajímavý rozdíl v průměrném skóru mužů a žen na škále Sexuální a agresivní představy (SAP).

Tabulka 12: Popisné statistiky

styl/faktor	MUŽI				ŽENY			
	průměr	min	max	sm. odch.	průměr	min	max	sm. odch.
Sebejistý	54,71	38	71	7,27	56,79	31	77	7,78
Nedůvěřivý	56,71	29	76	10,32	56,74	23	77	9,26
Rezervovaný	61,41	29	76	9,17	60,97	31	75	8,44
Sebenejistý	59,64	24	76	10,27	59,41	31	77	9,58
Pečlivý	55,84	36	73	8,25	58,39	32	75	8,79
Intuitivní	57,32	31	76	8,33	56,71	31	72	8,61
Optimistický	54,46	35	76	9,15	55,42	23	75	9,93
Ctižádostivý	53,97	31	76	9,11	56,15	29	75	8,99
Kritický	62,7	36	76	8,75	63,04	29	77	8,53
Loajální	58,01	33	73	9,29	58,15	23	75	9,76
Impulzivní	59,13	37	76	8,53	58,1	27	75	8,19
Příjemný	48,31	24	73	10,91	48,65	23	77	11,8
Pasivní styl	56,54	27	73	11,25	59,25	31	75	10,07
Altruistický	58,53	31	76	8,94	60,01	25	75	9,49
ÚP	-0,18	-2	1,6	0,77	0,04	-2	2,4	0,82
NS	0,25	-1	2,6	0,84	-0,06	-2	3,1	0,8
SP	-0,47	-2	1,9	0,7	0,12	-2	2,8	0,82
RP	-0,02	-2	2	0,83	0,01	-2	2,5	0,83
A	0,12	-2	1,9	0,79	-0,03	-3	2,2	0,84
HS	0,27	-2	2,6	0,89	-0,06	-2	2,8	0,82
ŠB	-0,12	-2	1,6	0,84	0,03	-3	2,1	0,86
SAP	0,38	-1	2,6	0,84	-0,09	-2	2,3	0,81

K použitým zkratkám: ÚP – Úzkostné představy, NS – Nadpřirozené schopnosti, SP – Sebestředné představy, RP – Relaxační představy, A – Ambice, HS – Hrdinské sebeobětování, ŠB – Šťastná budoucnost, SAP – Sexuální a agresivní představy.

Nyní již přistupme k popisu získaných korelačních koeficientů. V Tabulce 14 jsou červeně znázorněny korelační koeficienty signifikantní na hladině významnosti 0,001. Konstatujeme, že jsme našli několik středně silných a slabých souvislostí.

Tabulka 14: Korelace faktorů témat denního snění a škál PSSSI

	ÚP	NS	SP	RP	A	HS	ŠB	SAP
Sebejistý	-0,05	0,06	0,08	-0,04	0,08	-0,07	-0,04	0,24
Nedůvěřivý	0,25	0,18	0,05	-0,15	-0,04	-0,05	-0,06	0,13
Rezervovaný	0,13	0,23	-0,04	-0,09	-0,07	-0,02	-0,21	0,05
Sebenejistý	0,46	0,13	0,06	-0,15	-0,02	0,02	0,10	-0,03
Pečlivý	0,05	-0,12	-0,06	-0,11	0,12	0,05	0,10	-0,08
Intuitivní	0,01	0,04	0,09	0,28	-0,01	0,03	0,28	0,08
Optimistický	-0,27	-0,06	0,10	0,22	0,04	0,04	0,15	0,02
Ctižádostivý	0,03	0,18	0,37	0,00	0,18	0,06	0,09	0,24
Kritický	0,38	0,24	0,14	-0,12	0,00	0,01	0,01	0,12
Loajální	0,39	0,03	0,11	-0,15	-0,02	0,05	0,34	0,03
Impulzivní	0,41	0,22	0,14	-0,02	-0,09	0,03	0,08	0,19
Příjemný	-0,18	-0,14	0,04	0,18	0,13	0,01	0,14	0,14
Pasivní	0,50	0,12	0,08	-0,17	-0,14	-0,01	0,06	-0,02
Altruistický	0,27	0,02	0,07	0,08	-0,11	0,14	0,20	-0,16

Za účelem zvýšení přehlednosti prezentace získaných výsledků je následující text rozdělen do několika pomyslných částí (podle jednotlivých faktorů). V každé části se postupně vyjádříme k nejsilnějším nalezeným vztahům ($r > 0,2$) mezi daným faktorem a škálami PSSSI.

Byly nalezeny vztahy mezi faktorem *Úzkostné představy* a škálami:

- **Sebenejistý styl**; středně silný pozitivní vztah, $r(683) = 0,46$; $p < 0,001$. Úzkostné osobnostní ladění a snížená sebedůvěra tedy souvisejí s vyšší intenzitou úzkostných denních snů.

- **Optimistický styl**; slabý negativní vztah, $r(683) = -0,27$; $p < 0,001$. Tato slabá korelace naznačuje, že jedinci s kladným životním postojem mají méně úzkostných denních snů.
- **Kritický styl**; středně silný pozitivní vztah, $r(683) = 0,38$; $p < 0,001$.
- **Loajální styl**; středně silný pozitivní vztah, $r(683) = 0,39$; $p < 0,001$. Osobnostní charakteristiky jako závislost a strach z opuštění tedy vykazují slabou souvislost s intenzitou úzkostných představ.
- **Impulzivní styl**; středně silný pozitivní vztah, $r(683) = 0,41$; $p < 0,001$.
- **Pasivní styl**; středně silný pozitivní vztah, $r(683) = 0,5$; $p < 0,001$. Nejvíce s intenzitou úzkostných denních snů souvisí melancholické až depresivní osobnostní ladění, často doprovázené pocity viny a méněcennosti.

Dále mezi faktorem **Nadpřirozené schopnosti** a škálami:

- **Rezervovaný styl**; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,23$; $p < 0,001$.
- **Kritický styl**; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,24$; $p < 0,001$.
- **Impulzivní styl**; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,22$; $p < 0,001$.

Dále mezi faktorem **Sebestředné představy** a škálou:

- **Ctižádostivý styl**; středně silný pozitivní vztah, $r(683) = 0,37$; $p < 0,001$. Intenzivní prožívání vlastní výjimečnosti a zvýšená citlivost vůči kritice vykazují slabý vztah k míře egocentrických denních snů.

Dále mezi faktorem **Relaxační představy** a škálami:

- **Intuitivní styl**; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,28$; $p < 0,001$.
- **Optimistický styl**; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,22$; $p < 0,001$. Optimistický postoj k životu tedy mírně souvisí se schopností odpoutat se v denních snech od každodenních starostí a imaginárně „relaxovat“.

Dále mezi faktorem **Šťastná budoucnost** a škálami:

- **Rezervovaný styl**; slabý negativní vztah, $r(683) = -0,21$; $p < 0,001$. Emoční střízlivost a lhostejnost k sociálním vztahům vykazují mírnou souvislost s intenzitou denních snů o šťastné budoucnosti, které ve velké míře zahrnují právě mezilidské vztahy.

- *Intuitivní styl*; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,28$; $p < 0,001$.
- *Loajální styl*; středně pozitivní vztah, $r(683) = 0,34$; $p < 0,001$.
- *Altruistický styl*; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,2$; $p < 0,001$,

A konečně mezi faktorem **Sexuální a agresivní představy** a škálami:

- *Sebejistý styl*; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,24$; $p < 0,001$. Tato slabá korelace naznačuje, že sebejisté až bezohledné chování spojené s nedostatečným respektováním sociálních norem souvisí s vyšší mírou denních snů se sexuální a agresivní tematikou.
- *Ctižádostivý styl*; slabý pozitivní vztah, $r(683) = 0,24$; $p < 0,001$.

Pro úplnost uvádíme v Tabulce 15 ještě korelace faktorů témat denního snění s pěticí položek převzatých z IPI (*každodennost, příjemnost, smutek, praktičnost, vyrušení*).

Tabulka 15: Korelace faktorů témat denního snění a vybraných položek

	každodennost	příjemnost	smutek	praktičnost	vyrušení
ÚP	0,10	-0,19	0,32	-0,08	0,16
NS	0,12	0,02	0,00	0,08	0,12
SP	0,20	0,07	0,01	0,03	0,12
RP	0,05	-0,01	-0,01	0,24	-0,01
A	-0,01	0,10	-0,06	0,08	-0,03
HS	-0,06	0,01	0,06	-0,01	0,09
ŠB	0,16	0,07	-0,02	0,03	0,02
SAP	0,09	-0,01	0,11	0,07	0,10

Zde jsme našli 6 korelací signifikantních na hladině významnosti 0,001. Pozorujeme:

- slabou pozitivní korelaci mezi položkou „každodennost“ a faktorem **Sebestředné představy**, $r(683) = 0,2$; $p < 0,001$, a faktorem **Šťastná budoucnost**, $r(683) = 0,16$; $p < 0,001$.
- slabý negativní vztah mezi položkou „příjemnost“ a faktorem **Úzkostné představy**, $r(683) = -0,19$; $p < 0,001$ a středně silný pozitivní vztah mezi položkou „smutek“ a faktorem **Úzkostné představy**, $r(683) = 0,32$; $p < 0,001$. Tyto dvě nalezené korelace lze s opatrností považovat za ukazatele toho, že vysoká míra

úzkostných denních snů je pro jedince subjektivně nepříjemná a způsobuje negativní emoční ladění.

- slabou pozitivní korelaci mezi položkou „**praktičnost**“ a faktorem **Relaxační představy**, $r(683) = 0,24$; $p < 0,001$. Z pozorovaného vztahu lze vyvozovat, že „imaginární odpočinek“ má pro jedince pozitivní přínos.
- slabou pozitivní korelaci mezi položkou „**vyrušení**“ a faktorem **Úzkostné představy**, $r(683) = 0,16$; $p < 0,001$. Nalezená korelace naznačuje, že výskyt úzkostných denních snů mírně narušuje koncentraci pozornosti.

6 DISKUZE

Nalezli jsme osm faktorů témat denního snění a několik středně silných a slabých korelací těchto faktorů s vybranými osobnostními styly (PSSI). Před tím, než tyto výsledky budeme dále rozvádět, je vhodné nejprve rozebrat potenciální zdroje zkreslení, chyby a rizika.

Prvním zkreslujícím elementem výzkumu je způsob výběru výzkumného souboru a jeho složení. Výzkumný vzorek byl z populace vybrán na základě nepravděpodobnostních metod – příležitostného výběru a samovýběru, a tudíž nelze mluvit o jeho reprezentativnosti vůči zkoumané populaci. V našem výzkumném souboru převažují ženy nad muži (v obou souborech je 80 % zastoupení žen). Dále v něm převažují vysokoškolští studenti (62 %). Pracující, jež jsou ve vzorku zastoupeni 34 %, mají z velké většiny vysokoškolské vzdělání. Soubor navíc není vyrovnaný ani z hlediska věku účastníků. Respondenti ve věku 21-30 let tvoří téměř 80 % celkového počtu účastníků, zatímco věkové skupiny 13-20 let a 31-57 let jsou zastoupeny každá 10 %. Pokud si tedy troufáme získané výsledky zobecňovat, musíme brát v úvahu pouze zúženou skupinu vysokoškolských studentek a žen s vysokoškolským vzděláním ve věku 21-30 let.

Nyní budeme uvažovat nad riziky týkající se první části výzkumu. Zde je potenciálním zdrojem zkreslení už samotná metoda sběru dat. Jelikož jsme vycházeli z polostrukturovaných rozhovorů, bylo často velmi obtížné jednotlivé výpovědi výstižně shrnout do krátkých položek. Chtěli jsme se vyvarovat jak přílišného zobecnění položek, tak jejich přísné konkretizace. Bohužel musíme konstatovat, že některé položky mají i přes veškeré snahy mírně „vágní“ charakter. Dalším problémem při vytváření inventáře bylo stanovení škály odpovědí. Přestože byla nakonec vybrána dvoubodová škála, můžeme polemizovat o tom, zda by nebylo lepší použít škálu s více stupni, na níž bychom lépe rozlišili, jak často měl dotčený respondent v poslední době denní sen prezentovaný v položce. K hlavním rizikům provádění faktorové analýzy jsme se vyjádřili již v kapitole 4.4, avšak zde ještě považujeme za důležité zmínit, že v získané faktorové struktuře poněkud vyčnívá první faktor, zatímco ostatní faktory jsou mnohem slabší. Tento fakt měl pravděpodobně vliv na výsledky druhé části výzkumu – na prvním faktoru jsme našli nejsilnější korelace s osobnostními škálami PSSI.

Hlavním nedostatkem druhé části je poměrně nekonkrétní návaznost výzkumného designu na předchozí studie. Ty se o denní snění zajímaly mnohem komplexnějším

způsobem (např. kromě obsahu a intenzity denního snění se zabíraly také pozorností, zvědavostí, kreativitou či temperamentem). Navíc většinou vycházely ze standardizované metody zkoumání denního snění SIPI/IPI (viz kapitola 3.1). Její převod do českého prostředí je jistě zajímavým námětem pro budoucí výzkumné záměry. Dalším problematickým místem je zvolená metoda sběru dat. PSSI nevznikl na základě faktorové analýzy a jednotlivé škály mezi sebou mírně korelují. Dále jsme řešili problematiku stanovení hypotéz. Přestože jsme se snažili stanovit pouze několik hypotéz na základě výsledků předchozích výzkumů, došli jsme k závěru, že bude lepší ověřit všechny možné vztahy. Tato metoda „rybaření“ ovšem přináší velké zkreslení v možnosti výskytu vyšší míry falešně pozitivních výsledků. Přestože jsme testovali na hladině významnosti 0,001, všechny slabé korelace je nutno interpretovat velmi opatrně. Nalezené vztahy lze považovat spíše za inspiraci pro budoucí výzkumy, kde je nutno je znovu ověřit.

Nejsilnější vztahy jsme našli mezi faktorem Úzkostné představy a škálami Sebenejistý (pozitivní) a Pasivní styl (pozitivní). Toto zjištění koresponduje s výsledky studie Singera & Antrobuse (1963). Úzkostné představy se v ní vyskytují hned ve třech faktorech. Faktor Sebeobviňující denní snění obsahuje představy s motivy viny, strachu, obav či vlastního selhání, jež navíc zesilují emoční reakce a vyvolávají negativní náladu. I naše výsledky ukazují, že úzkostné představy korelují s nepříjemnými pocity a smutkem. Další faktor Singerovy & Antrobusovy studie Neurotické denní snění stejně jako náš faktor Úzkostné představy obsahuje obsedantní představy se silným zaměřením na minulost. Faktor Neřízené kaleidoskopické denní snění podobně jako náš první faktor obsahuje depresivní a sebeznehodnocující myšlenky s výrazně rušícím efektem.

Denní sny s úzkostnou a depresivní tematikou také tvoří nosnou strukturu škály IPI Vina a strach ze selhání (viz Huba, Singer, Aneshensel & Antrobus, 1982). Vyskytují se v ní např. obavy ze zklamání druhých či z neschopnosti dokončit zadanou práci. Zhyian & Singer zase ve své studii (1997) pozorovali negativní korelace této škály s pozitivními emocemi. Ukazuje se tedy, že úzkostné představy jsou vsutku nejvýraznější částí denního snění a právem jim patří nejsilnější faktor.

Naši domněnku, že osobnostní charakteristiky souvisí s obsahem denních snů, potvrzují taky korelace Optimistického stylu s Úzkostnými představami (negativní) a s Relaxačními představami (pozitivní). Relaxační představy navíc pozitivně korelují s praktickou využitelností (položka „praktičnost“) denních snů. Tato zjištění se podobají těm, jež popisují Singer & Antrobus (1963) ve svém faktoru Pozitivní denní snění.

Dalším zajímavým pozorovaným vztahem je ten mezi faktorem nazvaným Nadpřirozené představy a škálou Rezervovaný styl (jehož vyhraněným stupněm je schizoidní porucha osobnosti). Ačkoliv se nechceme pouštět do diskutabilních interpretací, je možné, že více bizarních a fantaskních představ mají ti, kteří projevují nízký zájem o sociální vztahy. Bizarnost denních snů a sociální nezájem připomínají faktor Autistické denní snění ze studie Singera & Antrobuse (1963). Naši domněnku o souvislosti témat denních snů a zájmem o druhé potvrzuje i negativní korelace Rezervovaného stylu s faktorem Šťastná budoucnost (jenž ve velké míře zahrnuje právě představy s tematikou mezilidských vztahů).

Závěrem chceme upozornit ještě na vztah Sebestředných představ a Ctižádostivého stylu, a na vztah Sexuálních a agresivních představ a Sebejistého a Ctižádostivého stylu. Domníváme se, že pozorovaná spojitost mezi násilím, sexem a Ctižádostivým a Sebejistým stylem ve skutečnosti pouze reflektuje genderové rozdíly. Muži ve skutečnosti skórují na všech čtyřech škálách výše než ženy. V PSSI jsou tyto rozdíly korigovány normami, avšak v Inventáři témat denního snění nikoliv. Je možné, že faktory Sebestředné představy a Sexuální a agresivní představy zjišťují pouze to, zda dotyčný je muž či žena. Proto se taky pravděpodobně témata sexu a násilí shlukla do jednoho faktoru. Tomuto vysvětlení taktéž nasvědčuje velký rozdíl tohoto faktorového skóre (SAP) u mužů a žen.

V naší studii se vyskytlo i několik překvapujících a obtížně interpretovatelných výsledků. Jedná se například o středně silný pozitivní vztah škály Impulzivní styl a faktoru Úzkostné představy. Všechny zde rozebrané vztahy mohou posloužit jako inspirace pro budoucí výzkumné záměry. Výzkumný potenciál spatřujeme především ve vztahu depresivního ladění osobnosti s výskytem denních snů s úzkostnou tematikou a dále ve vztahu narcismu a výskytu egocentrických a ambiciózních představ. Dalším neprobádaným místem v oblasti denního snění je jeho praktický přínos – tedy jeho vliv na řešení problému či jeho vztah ke kreativité. Taktéž by bylo zajímavé zabývat se tím, jaké osobnostní charakteristiky souvisí s frekvencí denního snění, respektive jaké proměnné ovlivňují fakt, že někteří „sní“ více a jiní naopak téměř vůbec.

7 ZÁVĚRY

Výsledky provedeného výzkumu témat denního snění a jeho vztahu k osobnostním charakteristikám, který byl podrobně popsán v předcházejícím textu, lze shrnout následovně:

1. Nalezli jsme osm faktorů témat denního snění: Úzkostné představy (nejsilnější faktor), Nadpřirozené schopnosti, Sebestředné představy, Relaxační představy, Ambice, Hrdinské sebeobětování, Šťastná budoucnost, Sexuální a agresivní představy.
2. Pozorovali jsme:
 - středně silné souvislosti faktoru Úzkostné představy se škálami osobnostního inventáře PSSI Sebenejistý, Pasivní, Kritický, Loajální a Impulzivní styl; dále faktoru Sebestředné představy se škálou Ctižádostivý styl a faktoru Šťastná budoucnost se škálou Loajální styl.
 - několik slabých pozitivních i negativních vztahů dalších faktorů témat denního snění a škál PSSI (např. pozitivní korelace Nadpřirozených představ a Rezervovaného stylu; pozitivní korelace Relaxačních představ a Optimistického stylu; negativní korelace faktoru Šťastná budoucnost s Rezervovaným stylem; pozitivní korelace Sexuálních a agresivních představ se Sebejistým stylem).
 - středně silnou pozitivní souvislost Úzkostných představ s intenzitou pocitů smutku doprovázející denní snění a slabou pozitivní souvislost Relaxačních představ se subjektivně hodnocenou praktickou využitelností denních snů.

Výsledky potvrdily naši domněnku, že denní snění většiny lidí má víceméně podobnou strukturu a že obsah denních snů lze rozdělit do několika tematických okruhů. Taktéž se potvrdil náš předpoklad, že specifická témata denních představ souvisí s osobnostním laděním jedince. Nalezené vztahy jsou ale oproti našemu očekávání spíše slabé a rozhodně stojí za to se jimi jednotlivě zabývat v dalších výzkumech.

SOUHRN

Snad každému se někdy stává, že při čtení knihy najednou přestane vnímat obsah čteného a ve svých myšlenkách se zatoulá k nadcházející večerní schůzce. Jen málokdo by se nepřiznal k tomu, že se při jízdě dopravním prostředkem občas nechá strhnout vírem svých fantazií. Tyto myšlenky, fantazie a obrazy v naší mysli souhrnně nazýváme denním sněním. Denní snění je tedy psychický proces, který je založen na představitosti – je to výsledek přesunu pozornosti od externích stimulů k vlastním vnitřním obsahům. Jedná se o jednu z nejběžnějších a zároveň nejintimnějších součástí našeho prožívání. I přes to, že pro většinu lidí je denní snění nepostradatelnou komponentou jejich vnitřního světa, ve vědě je mu kupodivu věnováno poměrně málo pozornosti. Za otce denního snění je považován emeritní profesor Yaleovy univerzity Jerome L. Singer. Ten se denním sněním zabývá už od šedesátých let minulého století a je taktéž autorem inventáře denního snění (*Imaginal Processes Inventory*).

Dennímu snění, jeho významu, charakteristikám, původu a vývoji od dětství až do dospělosti je věnována první kapitola teoretické části bakalářské práce. Přestože nelze popřít, že denní sny umožňují jedinci prožívat věci, které z nějakých důvodů nelze uskutečnit v reálném životě, nemůžeme je považovat pouze za prostředek *halucinačního* splnění přání. Denní sny nabízejí různé alternativy při řešení každodenních problémů, ovlivňují aktuální náladu i životní spokojenost. Ačkoliv má denní snění u většiny lidí podobnou strukturu, existují proměnné, jež způsobují jeho rozmanitost v populaci. Je ovlivněno zejména věkem, vzděláním, rodinnou konstelací, sociokulturním pozadím a vybranými osobnostními charakteristikami (např. emoční stabilitou). Denní snění vzniká na základě internalizace dětské fantazijní hry. Malé děti při hře vydávají různé zvuky, výrazně gestikulují a pohybují se. Později se však naučí tyto vnější projevy potlačovat a hru převést pouze do své fantazie. Vývoj této schopnosti potlačit otevřené manifestace vlastních fantazií je, obdobně jako vývoj jiných schopností, ovlivněn kvalitou rodičovské interakce a kulturního prostředí. Proto nacházíme u dospělých výrazné odlišnosti v intenzitě a obsahu denního snění. Denní snění je považováno za specifickou charakteristiku adolescentů a mladých dospělých. V dospělosti se jeho intenzita vlivem nárůstu povinností a ztrátou „mladických“ iluzí snižuje.

Denní snění je částečně získanou schopností a jde ruku v ruce s vývojem osobnosti. Ve druhé kapitole teoretické části se proto zabýváme definováním a hlavními teoriemi

osobnosti. Podrobněji je rozebrána především teorie PSI, neboť Inventář osobnostních stylů (PSSI), který jsme použili v empirické části práce, z této teorie vychází.

V poslední kapitole teoretické části jsou popsány nejvýznamnější faktorově-analytické studie zabývající se vztahem denního snění a kognitivními a osobnostními proměnnými. Singer & Antrobus našli ve své studii z roku 1963 7 faktorů denního snění. Na základě této studie byl vyvinut *Imaginal Processes Inventory* a později *Short Imaginal Processes Inventory*, který se skládá ze třech škál (Pozitivně konstruktivní denní snění, Vina a strach ze selhání a Slabé ovládnání pozornosti). Zhyian & Singer ve studii z roku 1997 našli korelace těchto škál s některými dimenzemi pětifaktorového inventáře NEO-FFI.

Hlavním předmětem našeho zájmu při realizaci výzkumu pro tuto práci bylo zjištění hlavních okruhů (faktorů) denního snění a korelací těchto faktorů s osobnostními škálami PSSI.

Pro první fázi výzkumu jsme na základě předcházející kvalitativní studie (celkem 122 polostrukturovaných rozhovorů) vytvořili vlastní metodu sběru dat, kterou jsme nazvali Inventář témat denního snění. Inventář obsahoval celkem 130 krátkých tvrzení (denních snů), přičemž respondenti u každé položky na dvoubodové škály rozhodovali, zda se v posledním roce setkali s danou představou. Sběr dat byl proveden na vzorku 817 lidí (převážně ženy a studenti). Na získaných datech jsme provedli faktorovou analýzu (metodu hlavních os) a našli jsme 8 faktorů témat denního snění: Úzkostné představy, Nadpřirozené schopnosti, Sebestředné představy, Relaxační představy, Ambice, Hrdinské sebeobětování, Šťastná budoucnost, Sexuální a agresivní představy. Faktory vysvětlují 44 % celkového rozptylu, z toho 18 % vysvětluje první, nejsilnější faktor Úzkostné představy (obavy, strach ze selhání, katastrofické scénáře, minulost).

Data získaná v první části výzkumu jsme použili i v jeho druhé fázi. Pro zjištění osobnostních charakteristik jsme použili Inventář stylů a poruch osobnosti (PSSI), který se skládá ze 14 škál (osobnostních stylů). Navíc jsme vytvořili soubor pěti položek převzatých z *Imaginal Processes Inventory*, které zjišťovaly intenzitu, příjemnost a rušivost denních snů. Data jsme získali na vzorku 685 respondentů. Hledali jsme vztahy mezi 8 faktory témat denního snění (8) a škálami PSSI (14). Testovali jsme tedy celkem 112 hypotéz na hladině významnosti 0,001.

Na základě analýzy dat jsme potvrdili naši domněnku, že osobnostní charakteristiky do jisté míry souvisí s obsahem denního snění. Pozorovali jsme několik středně silných a slabých korelací. našli jsme středně silné pozitivní korelace faktoru Úzkostné

představy a škál Pasivní (depresivní) styl a Sebenejistý (úzkostný) styl osobnosti, z čehož vyvozujeme, že melancholické a depresivní ladění osobnosti souvisí s vyšší intenzitou úzkostných denních snů. Pozitivní korelace faktoru Sebestředné představy a škály Ctižádostivý styl osobnosti naznačuje, že jedinci toužící po úspěchu a vyžadující obdiv si v denních snech tyto potřeby uspokojují. Taktéž jsme došli k závěru, že jedinci s disociálními rysy osobnosti (Sebejistý styl) se ve svých představách častěji uchylují k sexuální a agresivní tematice. Lidé se schizoidními rysy osobnosti (Rezervovaný styl) a nevelkým zájmem o sociální vztahy se ve svých představách méně věnují tématu šťastné budoucnosti s partnerem a naopak se v nich více uchylují k bizarním a nadpřirozeným jevům. Jedinci s optimistickým postojem k životu mají více relaxačních denních snů, což poukazuje na jejich schopnost odložit své aktuální problémy a „imaginárně odpočívat“.

Dále jsme se zabývali vztahy jednotlivých faktorů témat denního snění se subjektivně vnímanou intenzitou, rušivostí a příjemností denních snů. Zjistili jsme, že úzkostné denní sny vyvolávají nepříjemné pocity, pocity viny a smutku a působí rušivě. Naopak relaxační představy mají pro jedince i praktický přínos při řešení problémů.

Nalezených signifikantních vztahů je ještě mnohem více, avšak vzhledem k celkovému počtu testovaných hypotéz je nelze příliš dobře interpretovat. Další ověření všech nalezených vztahů je proto nutné provést v dalších výzkumech.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada.
2. Freud, S. (1999). *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z let 1906-1909*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
3. Hendl, J. (2012). *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál.
4. Huba, G. J., Aneshensel, C. S., & Singer, J. L. (1981). Development of scales for three second-order factors of inner experience. *Multivariate Behavioral Research*, *16*(2), 181-206. http://dx.doi.org/10.1207/s15327906mbr1602_4
5. Huba, G. J., Singer, J. L., Aneshensel, C. S., & Antrobus, J. S. (1982). *Short imaginal processes inventory*. Port Huron, MI: Research Psychologists Press.
6. Hřebíčková, M., & Urbánek, T. (2001). NEO pětifaktorový osobnostní inventář (podle NEO Five-Factor Inventory P. T. Costy a McCraee). Praha: Testcentrum.
7. Kuhn, J., & Kazén, M. (2002). PSSI – Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti. (J. Švancara, Trans.). Praha: Testcentrum.
8. Killingsworth, M. A., & Gilbert, D. T. (2010). A wandering mind is an unhappy mind. *Science*, *330*, 932-932. <http://dx.doi.org/10.1126/science.1192439>
9. Klinger, E. (1969). Development of imaginative behavior: Implications of play for a theory of fantasy. *Psychological Bulletin*, *72*(4), 277. <http://dx.doi.org/10.1037/h0028065>
10. Klinger, E. (1987). The power of daydreams. *Psychology Today*, *21*(10), 36-44.
11. Lindsay, G., Koene, C., Øvreeide, H. & Lang, F. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Praha: Triton.
12. Mar, R. A., Mason, M. F., & Litvack, A. (2012). How daydreaming relates to life satisfaction, loneliness, and social support: the importance of gender and daydream content. *Consciousness and cognition*, *21*(1), 401-407. <http://dx.doi.org/10.1016/j.concog.2011.08.001>

13. Markman, K. D., Klein, W. M., & Suhr, J. A. (Eds.). (2012). *Handbook of imagination and mental simulation*. Psychology Press. Získáno z https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=wGoeGtPIt2IC&oi=fnd&pg=PT6&dq=Handbook+of+imagination+and+mental+simulation&ots=SX4GU1r8AK&sig=rObPoZkJlzlE8Mfh677XDtQUwt8&redir_esc=y#v=onepage&q=Handbook%20of%20imagination%20and%20mental%20simulation&f=false
14. MKN-10 (2006). *Mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Popisy příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum.
15. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing.
16. Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
17. Piaget, J., & Inhelder, B. (2014). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.
18. Plháková, A. (2006). *Dějiny psychologie*. Praha: Grada Publishing.
19. Plháková, A. (2013). *Spánek a snění: vědecké poznatky a jejich psychoterapeutické využití*. Praha: Portál.
20. Schachtel, E. G. (1959). *Metamorphosis: On the development of affect, perception, attention, and memory*. New York, NY, US: Basic Books. <http://dx.doi.org/10.1037/14419-000>
21. Singer, J. L. (1966). *Daydreaming: An introduction to the experimental study of inner experience*. New York, NY, US: Crown Publishing Group/Random House.
22. Singer, J. L. (1961). Imagination and waiting ability in young children. *Journal Of Personality*, 29(4), 396. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.1961.tb01670.x>
23. Singer, J. L., & Antrobus, J. S. (1963). A factor-analytic study of daydreaming and conceptually-related cognitive and personality variables. *Perceptual and Motor Skills*, 17(1), 187-209. <http://dx.doi.org/10.2466/pms.1963.17.1.187>
24. Singer, J. L., & Brown, S. L. (1960). The experience type: Some behavioral correlates and theoretical implications. *Rorschach psychology*, 223-259.

25. Singer, J. L., & McCraven, V. G. (1961). Some characteristics of adult daydreaming. *The Journal of Psychology*, 51(1), 151-164. <http://dx.doi.org/10.1080/00223980.1961.9916467>
26. Singer, J. L., & Rowe, R. (1962). An experimental study of some relationships between daydreaming and anxiety. *Journal of consulting psychology*, 26(5), 446. <http://dx.doi.org/10.1037/h0047094>
27. Singer, J. L., & Schonbar, R. A. (1961). Correlates of daydreaming: a dimension of self-awareness. *Journal of Consulting Psychology*, 25(1), 1-6. <http://dx.doi.org/10.1037/h0048906>
28. Smallwood, J., Fitzgerald, A., Miles, L. K., & Phillips, L. H. (2009). Shifting moods, wandering minds: negative moods lead the mind to wander. *Emotion*, 9(2), 271. <http://dx.doi.org/10.1037/a0014855>
29. Sternberg, R. J. (2001). *Psychology: in search of the human mind*. Harcourt College Publishers.
30. Tomkins, S. S. (1962). *Affect, imagery, consciousness, Vol. 1: The positive affects*. New York, NY, US: Springer Publishing Co. doi:10.1037/14351-000
31. Tomkins, S. S., & Messick, S. (1963). *Computer simulation of personality, frontier of psychological theory*. Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
32. White, R. W. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66(5), 297-333. <http://dx.doi.org/10.1037/h0040934>
33. Zhyian, T., & Singer, J. L. (1997). Daydreaming styles, emotionality and The Big Five personality dimensions. *Imagination, Cognition and Personality*, 16(4), 399-414. <http://dx.doi.org/10.2190/ATEH-96EV-EXYX-2ADB>

PŘÍLOHA 1: Abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Struktura témat denního snění a jejich vztah ke stylům osobnosti

Autor práce: Marie Šmídová

Vedoucí práce: PhDr. Daniel Dostál, PhD.

Počet stran a znaků: 61, 103 545

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 33

Abstrakt: Denní snění je souhrnné označení pro bdělé představy a fantazie. Jedná se o výsledek přesunu mentální aktivity od externích stimulů k vnitřním obsahům. Cílem této práce bylo zmapovat témata denního snění a najít jejich vztahy k osobnostním charakteristikám. Výzkumný soubor první (faktorově-analytické) části výzkumu byl tvořen 817 respondenty. na základě Inventáře témat denního snění vycházejícího z předcházející kvalitativní studie bylo nalezeno 8 faktorů témat denního snění: Úzkostné představy, Nadpřirozené schopnosti, Sebestředné představy, Relaxační představy, Ambice, Hrdinské sebeobětování, Šťastná budoucnost, Sexuální a agresivní představy. Data získaná v první fázi byla použita i v druhé části výzkumu, celkově byl však výzkumný vzorek v druhé části tvořen jen 685 respondenty. Osobnostní charakteristiky byly zjišťovány pomocí Inventáře stylů a poruch osobnosti (PSSI). Byly ověřovány vztahy mezi 8 faktory témat denního snění a 14 osobnostními styly. Z výsledků mimo jiné vyplynulo, že spíše melancholické a depresivní ladění osobnosti pozitivně koreluje s intenzitou úzkostných denních snů, že narcistické a ambiciózní sklony osobnosti a souvisí s vyšším výskytem sebestředných denních snů a že jedinci s disociálními osobnostními sklony mají více denních snů se sexuálně-agresivními motivy.

Klíčová slova: denní snění, témata denního snění, faktorová analýza, PSSI

ABSTRACT OF THESIS

Title: The structure of daydreaming topics and their relation to personality styles

Author: Marie Šmídová

Supervisor: PhDr. Daniel Dostál, PhD.

Numbers of pages and characters: 61, 103 545

Number of appendices: 4

Number of references: 33

Abstract: Daydreaming is a term which includes waking fantasy and imagination. It is considered to be a result of the shift of mental activity from external stimuli to internal content. The aim of the study was to find main topics of daydreaming and their relations to personality traits. A research sample of the first (factor-analytic) part of the study consisted of 817 respondents. Eight factors of daydreaming topics were extracted on the basis of Inventory of daydreaming topics inspired by previous qualitative study: Anxious fantasy, Supernatural abilities, Self-centered fantasy, Relaxing fantasy, Ambitions, Heroic self-sacrifice, Happy future life, Sexual and aggressive fantasy. The data from the first part of the study were used also in its second part, but the second research sample consisted only of 685 respondents. Personality traits were measured by Inventory of personality styles and personality disorders (PSSI). The relations between 8 factors of daydreaming topics and 14 personality styles were investigated. The results suggest that rather melancholic and depressive nature of personality is positively correlated with the anxious fantasy intensity, also that narcissistic and ambitious inclinations of personality are related to increased occurrence of daydreams with egocentric content and that individuals with asocial personality characteristics have more daydreams with sexual-aggressive content.

Key words: daydreaming, daydreaming topics, factor analysis, PSSI

PŘÍLOHA 2: Formulář zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Philosophical Faculty
Academic Year: 2014/2015

Study Programme: Psychology
Form: Full-time
Branch/comb.: Psychologie (PCH)

Document for registration BACHELOR STUDENT'S THESIS

Submits:	ADDRESS	PERSONAL NUMBER
ŠMÍDOVÁ Marie	Dolany 244, Dolany	F13716

TOPIC IN CZECH:

Struktura témat denního snění a jejich vztah ke stylům osobnosti

THESIS TITLE IN ENGLISH:

The structure of daydreaming topics and their relation to personality styles

SUPERVISOR:

PhDr. Daniel Dostál, Ph.D. - PCH

RESEARCH PLAN:

1. Rešerše a studium odborné literatury
2. Vymezení teoretických východisek zkoumané oblasti
3. Příprava metodiky výzkumné části - příprava seznamu položek, prostudování PSSI
4. Realizace sběru dat
5. Provedení faktorové analýzy, vyhodnocení a interpretace dat
6. Zpracování výzkumné části
7. Kritická diskuze teoretických východisek, použitých metod a výsledků výzkumu

List of recommended literature:

Cakirpaloglu, P. (2012). Úvod do psychologie osobnosti. Praha: Grada.

Giambra, L. M. (1974). Daydreaming across the life span: Late adolescent to senior citizen. *The International Journal Of Aging & Human Development*, 5(2), 115-140. doi:10.2190/7AEJ-T3MA-QLGD-CCF5

Gold, S. R., & Reilly, J. P. (1985). Daydreaming, current concerns and personality. *Imagination, Cognition And Personality*, 5(2), 117-125.

Kuhl, J., & Kazén, M. (2002). PSSI - Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti. (J. Švancara, Trans.). Praha: Testcentrum.

Singer, J. L., & McCraven, V. G. (1961). Some characteristics of adult daydreaming. *The Journal Of Psychology: Interdisciplinary And Applied*, 51151-164. doi:10.1080/00223980.1961.9916467

Singer, J. L., & Antrobus, J. S. (1963). A Factor-analytic Study of Daydreaming and Conceptually-related Cognitive and Personality Variables. *Perceptual And Motor Skills*, 17187-209.

Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis*. Washington, DC: American Psychological Association

Zhiyan, T., & Singer, J. L. (1997). Daydreaming styles, emotionality and the Big Five personality dimensions. *Imagination, Cognition And Personality*, 16(4), 399-414. doi:10.2190/ATEH-96EV-EXYX-2ADB

Student's signature: Spickel

Date: 26.11.2014

Supervisor's signature: [Signature]

Date: 26.11.2014

PŘÍLOHA 3: Inventář témat denního snění

Forma pro *muže*

- 1) Sleduji lidi kolem sebe a představuji si, co dělají nebo jací jsou.
- 2) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych měl jiné rodiče.
- 3) Představuji, jaké by to bylo, kdybych žil nebo pracoval v zahraničí.
- 4) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych žil v zemi vzdálené od civilizace, spjatý s přírodou, bez moderních technologií.
- 5) Představuji si, že místo vykonávání svého nudného zaměstnání pracuji jako významný diplomat, politik či armádní velitel.
- 6) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych se najednou bez peněz ocitl sám v cizí zemi a musel se o sebe postarat.
- 7) Když procházím kolem nějakého zajímavého místa, přemýšlím, jak to asi vypadalo dřív nebo co se tam stalo.
- 8) Když řeším nějaký problém nebo jsem v obtížné situaci, představuji si, jak by zareagoval někdo blízký.
- 9) V denním snění se snažím oživit témata a pocity z nočních snů.
- 10) Jdu po ulici a představuji si, že člověk jdoucí proti mně narazí do dopravní značky nebo upadne.
- 11) Představuji si, že jsem v kůži hrdiny nějakého filmu či seriálu a přemýšlím, co bych udělal jinak, než skutečná postava.
- 12) Představuji si, že jsem atraktivnější pro opačné pohlaví.
- 13) Když řeším nějaký konflikt nebo jsem v obtížné situaci, vytvářím si vnitřní dialogy nebo hádky.
- 14) Přemýšlím, jak bude jednou vypadat můj život.
- 15) Představuji si, že někomu daruji ledvinu nebo jiný orgán.
- 16) Představuji si, že zazvoní telefon a já se dozvím, že zemřel někdo blízký.
- 17) Představuji si, že kdybych vyhrál ve Sportce, dal bych hodně peněz rodině, aby mohli vyřešit své problémy.
- 18) Sním o tom, že mám dokonalý vzhled a nemám žádné špatné vlastnosti.
- 19) Představuji si, že odjedu do nějaké rozvojové země a budu tam pomáhat místním.
- 20) Když jdu v noci po parku, pořád se ohlížím za sebe, a představuji si, jak mě někdo přepadne nebo znásilní.
- 21) Ve svých představách rozvíjím strach, že se něco stane někomu z mých blízkých.
- 22) Představuji si, že někoho bráním a zemřu při tom.
- 23) Když vařím, představuji si, jak všechno „bouchne“.
- 24) Když si zpívám v koupelně, představuji si, že vystupuji před obecnstvem, které mě obdivuje.
- 25) Přemýšlím nad tím, jak bych nyní řešil situaci, kterou jsem v minulosti pokazil.
- 26) Představuji si, že jsem mistrem světa v nějakém sportu.
- 27) Představuji si, že umím číst myšlenky.
- 28) Představuji si, že mám léčebné schopnosti.
- 29) Představuji si, že dokážu ovládat počasí.
- 30) Představuji si, že vlastním krásný dům, jsem šťastně ženatý a mám dvě děti.

- 31) Mám romantické představy o své budoucím partnerce.
- 32) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych chodil se svou dlouholetou kamarádkou.
- 33) Představuji si, co by se stalo, kdybych ztratil práci.
- 34) Představuji si, že nedokážu odpovědět rychle na položenou otázku u zkoušky nebo u pracovního pohovoru.
- 35) Představuji si, že zemřel někdo z mých blízkých.
- 36) Představuji si sama sebe v roli otce nebo manžela.
- 37) Představuji si, že dokážu změnit události v minulosti.
- 38) Představuji si, že žiji na planetě s fantaskními stvořeními.
- 39) Představuji si, že jsem divoké zvíře, které žije v lesích a vídá lidi jen zdálky.
- 40) Představuji si, že jsem malý psík, kterého každý chová, hladí a rozmazluje.
- 41) Představuji si, jak by reagovali a co by cítili moji blízcí, kdyby se mi něco stalo nebo kdybych zemřel.
- 42) Sním o cestování do vzdálených zemí.
- 43) Představuji si, že procestuji celý svět.
- 44) Představuji si, že umím mluvit všemi jazyky světa.
- 45) Představuji si, že odjedu do USA a stanu se hollywoodskou hvězdou.
- 46) Sním o tom, že jsem oblíbený a že mě ostatní mají rádi.
- 47) Představuji si, že se s někým hádám a fyzicky ho napadnu.
- 48) Představuji si, že mám křídla a umím létat.
- 49) Představuji si, že jsem mimořádně úspěšný ve své práci.
- 50) Představuji si, že jsem slavný hudebník, herec, vědec nebo spisovatel.
- 51) Představuji si, jak by probíhalo náhodné setkání s někým známým.
- 52) Představuji si romantickou schůzku s milovanou partnerkou na louce plné květin nebo pod rozkvetlými stromy.
- 53) Představuji si, co bych dělal, kdybych vyhrál hodně peněz.
- 54) Představuji si, jak mi předávají vysokoškolský diplom, všichni mi nesou květiny a říkají mi: „jsi fakt dobrý“.
- 55) Představuji si, že vládnu obrovské armádě a všechny zachráním.
- 56) Představuji si, že cestuji do vesmíru.
- 57) Představuji si možnosti svého budoucího profesního uplatnění.
- 58) Představuji si, že ležím v nemocnici s těžkou nemocí a mí blízcí mě chodí navštěvovat se slovy ve smyslu: „měli jsme si tě více vážit“.
- 59) Představuji si, jaká by měl být moje ideální partnerka.
- 60) Představuji si, že hraji na klavír v baru a moji přátelé mi tleskají.
- 61) Představuji si, že sedím u řeky, poslouchám cvrčky a sleduji západ slunce.
- 62) Představuji si, že až budu starý, budu žít někde v klidu na samotě u lesa a celé dny si budu jen číst.
- 63) Představuji si, že jsem po smrti a že se vznáším v oblacích a jen tak se dívám shora dolů na zem.
- 64) Představuji si, že bydlím v dřevěném domě u jezera, v jehož okolí jsou hory a lesy.
- 65) Představuji si, že došlo k nějaké katastrofě a já jsem jediným žijícím člověkem na světě.
- 66) Představuji si, že sedím ve stínu pod stromem, popíjím a čtu si.
- 67) Představuji si, že umřu a všichni budou plakat.
- 68) Představuji si setkání s lidmi, které znám.

- 69) Představuji si, že se setkám se svými zemřelými přáteli nebo příbuznými.
- 70) Představuji si, že jsem revoluční vědec a že mě pozvali do talk show, kde vnáším ostatním úplně nový pohled na svět.
- 71) Představuji si svou ženu, jak mi leží na hrudi, a jak jsem šťastný.
- 72) Přehrávám si situaci, která se odehrála v minulosti, a představuji si, jak jsem ji mohl vyřešit jinak.
- 73) Když mě čeká v budoucnu nějaký náročnější program, představuji si, jak to provést, aby vše proběhlo bez problémů.
- 74) V denních snech tak zveličuji své problémy, že jsem schopný se u toho i rozbřečet.
- 75) Když mě někdo naštvě, představuji si, jak bych ho setřel.
- 76) Představuji si, co všechno by se mohlo pokazit.
- 77) Představuji si, že vykládám zábavné historky a všichni se baví.
- 78) Představuji si, jak by vypadal můj dům, kdybych si ho mohl sám navrhnout.
- 79) Představuji si, jak jsem na dovolené u moře a jak ležím na pláži.
- 80) Když si přečtu v novinách článek o tématu, které mě zaujme nebo rozčílí, stane se mi, že si pak o něm v duchu vedu polemiku.
- 81) Když čelím náročné situaci, představuji si, že už jsem ji vyřešil.
- 82) Představuji si, že jsem šéfem velké firmy a že mě moji podřízení a kolegové respektují.
- 83) Když sedím ve vlaku nebo v restauraci, pozoruji ostatní lidi a přemýšlím, na co myslí a jací asi jsou.
- 84) Představuji si, že přebírám významné ocenění před obrovským publikem.
- 85) Představuji si, že mě chválí významná osoba v mém životě.
- 86) V denních snech si přehrávám události, které se staly už velmi dávno.
- 87) Představuji si, že mě přistihli při krádeži.
- 88) Představuji, že zachraňuji někoho blízkého z hořícího domu.
- 89) Mám velmi živé sexuální představy.
- 90) Představuji si, že někdo blízký zjistil, že jsem lhal.
- 91) Představuji si, že udělám špatný dojem na pracovním pohovoru.
- 92) Představuji si, že nezvládnou dokončit zadanou práci.
- 93) Když si čtu nebo pracuji, ve svých myšlenkách sklouznu k sexuálním představám.
- 94) Představuji si sama sebe, jak riskuji svůj život, abych zachránil někoho blízkého.
- 95) Představuji si, že utíkám před někým, kdo mě chce potrestat.
- 96) Představuji si, že zklamal ty, které mám rád.
- 97) Představuji si sebe jako experta, jehož názor všichni respektují.
- 98) Představuji si, že moji blízcí pláčou na mém vlastním pohřbu a vyčítají si, že se ke mně nechovali hezky.
- 99) V představách dokážu simulovat pocit, že mě někdo objímá.
- 100) Představuji si, že stojím ve veřejném prostoru, mám automatickou zbraň a pálím kolem sebe.
- 101) Představuji si, že jsem hrdinou dobrodružné knihy – střílím z luku, umím šermovat atd.
- 102) Představuji si, jak sebevědomě přicházím na ples, všichni si říkají, jak skvěle vypadám, a nakonec, jak ke mně přijde objekt mého zájmu.
- 103) Představuji, že dokážu měnit události v minulosti, zastavit čas nebo řídit budoucnost.
- 104) Představuji si, že se seznámím se slavnou osobností, zaujmu ji a staneme se přáteli.
- 105) Představuji si, jak bych naložil se svým životem, kdybych nemusel pracovat.

-
- 106) Mám společensky tabuizované sexuální představy.
-
- 107) Představuji si, že se do mě zamiluje slavná osobnost.
-
- 108) Představuji si, jak se bavím s přáteli nebo s blízkými na společném večírku.
-
- 109) Představuji si, že vyjadřuji své city osobám, u kterých je to naprosto nevhodné.
-
- 110) Představuji si, že s manželkou sedíme na houpačce na zahradě a sledujeme své děti, jak si hrají na pískovišti.
-
- 111) Představuji si, že svého protivníka v hádce zesměšním a přede všemi jej znemožním.
-
- 112) Když vidím cizí lidi, třeba v tramvaji, představuji si, jak asi vypadají při sexu.
-
- 113) Představuji si neznámého člověka, jak zkolaboval na ulici, a já k němu přispěchám a ošetřuji jej.
-
- 114) Představuji si, že někdo z mých blízkých ochrnul, a já se o něj postarám.
-
- 115) Vidím se nahý před zraky širokého publika, které se mi posmívá.
-
- 116) Když jdu třeba temnou ulicí nebo parkem, tak si představuji, že mě někdo napadl. Já ale seberu ze země kámen, železnou tyč nebo jinou zbraň a útočníka brutálně ztluču.
-
- 117) Představuji si, že zápasím s dalšími lidmi a všechny své protivníky snadno zdolám pomocí bojového umění.
-
- 118) Prožívám dobrodružství ve světě z knih a filmů o Harrym Potterovi.
-
- 119) Vstupuji do děje příběhu z knihy nebo filmu a všechno se mi daří, protože předem vím, co se bude dít.
-
- 120) Představuji si, že poznám neodolatelnou dívku, a z jejích pohledů a úsměvů bude patrné, že se jí líbím stejně jako ona mně.
-
- 121) Představuji si, že jsem s přáteli, najednou začne hrát hudba, a my zpíváme, jako v muzikálu.
-
- 122) Představuji si, že předvedu mimořádné schopnosti před zraky autority, jejíhož názoru si vážím.
-
- 123) Představuji si, že vidím, jak někdo páchá zločin, já ho zastavím pomocí superschopností a o mém hrdinství natočí televizní reportáž.
-
- 124) Představuji si, že ovládám zvířata a mohu je poštvat proti lidem, které nemám rád.
-
- 125) Představuji si, jaké by to bylo, kdyby mi přišel dopis z Bradavic nebo jiné kouzelnické školy.
-
- 126) Představuji si, že mám celou sbírku gormitů a ostatní mi závidí.
-
- 127) Představuji si, že hraju na koncertě a mezi fanoušky je dívka mých snů.
-
- 128) Představuji si, jak svou milovanou žádám o ruku.
-
- 129) Představuji si, že dělám salto nebo jiný pohyb, který zatím neovládám, ale zrovna se ho učím.
-
- 130) Když se učím na zkoušku, představuji si, jak budu šťastný, až ji úspěšně zvládnou.
-

Forma pro ženy

- 1) Sleduji lidi kolem sebe a představuji si, co dělají nebo jací jsou.
- 2) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych měla jiné rodiče.
- 3) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych žila nebo pracovala v zahraničí.
- 4) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych žila v zemi vzdálené od civilizace, spjatá s přírodou, bez moderních technologií.
- 5) Představuji si, že místo vykonávání svého nudného zaměstnání pracuji jako významná diplomatka, politička či ředitelka velké firmy.
- 6) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych se najednou bez peněz ocitla sama v cizí zemi a musela se o sebe sama postarat.
- 7) Když procházím kolem nějakého zajímavého místa, přemýšlím, jak to asi vypadalo dřív nebo co se tam stalo.
- 8) Když řeším nějaký problém nebo jsem v obtížné situaci, představuji si, jak by zareagoval někdo blízký.
- 9) V denním snění se snažím oživit témata a pocity z nočních snů.
- 10) Jdu po ulici a představuji si, že člověk jdoucí proti mně narazí do dopravní značky nebo upadne.
- 11) Představuji si, že jsem v kůži hrdiny nějakého filmu či seriálu a přemýšlím, co bych udělala jinak, než skutečná postava.
- 12) Představuji si, že jsem atraktivnější pro opačné pohlaví.
- 13) Když řeším nějaký konflikt nebo jsem v obtížné situaci, vytvářím si vnitřní dialogy nebo hádky.
- 14) Přemýšlím, jak bude jednou vypadat můj život.
- 15) Představuji si, že někomu daruji ledvinu nebo jiný orgán.
- 16) Představuji si, že zazvoní telefon a já se dozvím, že zemřel někdo blízký.
- 17) Představuji si, že kdybych vyhrála ve Sportce, dala bych hodně peněz rodině, aby mohli vyřešit své problémy.
- 18) Sním o tom, že mám dokonalý vzhled a nemám žádné špatné vlastnosti.
- 19) Představuji si, že odjedu do nějaké rozvojové země a budu tam pomáhat místním.
- 20) Když jdu v noci po parku, pořád se ohlížím za sebe, a představuji si, jak mě někdo přepadne nebo znásilní.
- 21) Ve svých představách rozvíjím strach, že se něco stane někomu z mých blízkých.
- 22) Představuji si, že někoho bráním a zemřu při tom.
- 23) Když vařím, představuji si, jak všechno „bouchne“.
- 24) Když si zpívám v koupelně, představuji si, že vystupuji před obecnstvem, které mě obdivuje.
- 25) Přemýšlím nad tím, jak bych nyní řešila situaci, kterou jsem v minulosti pokazila.
- 26) Představuji si, že jsem mistryní světa v nějakém sportu.
- 27) Představuji si, že umím číst myšlenky.
- 28) Představuji si, že mám léčebné schopnosti.
- 29) Představuji si, že dokážu ovládat počasí.
- 30) Představuji si, že vlastním krásný dům, jsem šťastně vdaná a mám dvě děti.
- 31) Mám romantické představy o svém budoucím partnerovi.
- 32) Představuji si, jaké by to bylo, kdybych chodila se svým dlouholetým kamarádem.
- 33) Představuji si, co by se stalo, kdybych ztratila práci.
- 34) Představuji si, že nedokážu odpovědět rychle na položenou otázku u zkoušky nebo

u pracovního pohovoru.

- 35) Představuji si, že zemřel někdo z mých blízkých.
 - 36) Představuji si sama sebe v roli matky nebo manželky.
 - 37) Představuji si, že dokážu změnit události v minulosti.
 - 38) Představuji si, že žiji na planetě s fantastickými stvořeními.
 - 39) Představuji si, že jsem divoké zvíře, které žije v lesích a vídá lidi jen z dálky.
 - 40) Představuji si, že jsem malý psík, kterého každý chová, hladí a rozmazuje.
 - 41) Představuji si, jak by reagovali a co by cítili moji blízcí, kdyby se mi něco stalo nebo kdybych zemřela.
 - 42) Sním o cestování do vzdálených zemí.
 - 43) Představuji si, že procestuji celý svět.
 - 44) Představuji si, že umím mluvit všemi jazyky světa.
 - 45) Představuji si, že odjedu do USA a stanu se hollywoodskou hvězdou.
 - 46) Sním o tom, že jsem oblíbená a že mě ostatní mají rádi.
 - 47) Představuji si, že se s někým hádám a fyzicky ho napadnu.
 - 48) Představuji si, že mám křídla a umím létat.
 - 49) Představuji si, že jsem mimořádně úspěšná ve své práci.
 - 50) Představuji si, že jsem slavná hudebnice, herečka, vědkyně nebo spisovatelka.
 - 51) Představuji si, jak by probíhalo náhodné setkání s někým známým.
 - 52) Představuji si romantickou schůzku s milovaným partnerem na louce plné květin nebo pod rozkvetlými stromy.
 - 53) Představuji si, co bych dělala, kdybych vyhrála hodně peněz.
 - 54) Představuji si, jak mi předávají vysokoškolský diplom, všichni mi nesou květiny a říkají mi: „jsi fakt dobrá“.
 - 55) Představuji si, že vládnu obrovské armádě a všechny zachráním.
 - 56) Představuji si, že cestuji do vesmíru.
 - 57) Představuji si možnosti svého budoucího profesního uplatnění.
 - 58) Představuji si, že ležím v nemocnici s těžkou nemocí a mí blízcí mě chodí navštěvovat se slovy ve smyslu: „měli jsme si tě více vážit“.
 - 59) Představuji si, jaká by měl být můj ideální partner.
 - 60) Představuji si, že hraji na klavír v baru a moji přátelé mi tleskají.
 - 61) Představuji si, že sedím u řeky, poslouchám cvrčky a sleduji západ slunce.
 - 62) Představuji si, že až budu stará, budu žít někde v klidu na samotě u lesa a celé dny si budu jen číst.
 - 63) Představuji si, že jsem po smrti a že se vznáším v oblacích a jen tak se dívám shora dolů na zem.
 - 64) Představuji si, že bydlím v dřevěném domě u jezera, v jehož okolí jsou hory a lesy.
 - 65) Představuji si, že došlo k nějaké katastrofě a já jsem jediným žijícím člověkem na světě.
 - 66) Představuji si, že sedím ve stínu pod stromem, popíjím a čtu si.
 - 67) Představuji si, že umřu a všichni budou plakat.
 - 68) Představuji si setkání s lidmi, které znám.
 - 69) Představuji si, že se setkám se svými zemřelými přáteli nebo příbuznými.
 - 70) Představuji si, že jsem revoluční vědkyně a že mě pozvali do talk show, kde vnáším ostatním úplně nový pohled na svět.
 - 71) Představuji si, jak ležím na hrudi svého muže, a jak jsem šťastná.
-

-
- 72) Přehrávám si situaci, která se odehrála v minulosti, a představuji si, jak jsem ji mohla vyřešit jinak.
-
- 73) Když mě čeká v budoucnu nějaký náročnější program, představuji si, jak to provést, aby vše proběhlo bez problémů.
-
- 74) V denních snech tak zveličuji své problémy, že jsem schopná se u toho i rozbřechet.
-
- 75) Když mě někdo naštvě, představuji si, jak bych ho setřela.
-
- 76) Představuji si, co všechno by se mohlo pokazit.
-
- 77) Představuji si, že vykládám zábavné historky a všichni se baví.
-
- 78) Představuji si, jak by vypadal můj dům, kdybych si ho mohla sama navrhnout.
-
- 79) Představuji si, jak jsem na dovolené u moře a jak ležím na pláži.
-
- 80) Když si přečtu v novinách článek o tématu, které mě zaujme nebo rozčílí, stane se mi, že si pak o něm v duchu vedu polemiku.
-
- 81) Když čelím náročné situaci, představuji si, že už jsem ji vyřešila.
-
- 82) Představuji si, že jsem šéfkou velké firmy a že mě moji podřízení a kolegové respektují.
-
- 83) Když sedím ve vlaku nebo v restauraci, pozoruji ostatní lidi a přemýšlím, na co myslí a jací asi jsou.
-
- 84) Představuji si, že přebírám významné ocenění před obrovským publikem.
-
- 85) Představuji si, že mě chválí významná osoba v mém životě.
-
- 86) V denních snech si přehrávám události, které se staly už velmi dávno.
-
- 87) Představuji si, že mě přistihli při krádeži.
-
- 88) Představuji, že zachraňuji někoho blízkého z hořícího domu.
-
- 89) Mám velmi živé sexuální představy.
-
- 90) Představuji si, že někdo blízký zjistil, že jsem lhala.
-
- 91) Představuji si, že udělám špatný dojem na pracovním pohovoru.
-
- 92) Představuji si, že nezvládnou dokončit zadanou práci.
-
- 93) Když si čtu nebo pracuji, ve svých myšlenkách sklouznu k sexuálním představám.
-
- 94) Představuji si sama sebe, jak riskuji svůj život, abych zachránila někoho blízkého.
-
- 95) Představuji si, že utíkám před někým, kdo mě chce potrestat.
-
- 96) Představuji si, že zklamu ty, které mám ráda.
-
- 97) Představuji si sebe jako experta, jehož názor všichni respektují.
-
- 98) Představuji si, že moji blízcí pláčou na mém vlastním pohřbu a vyčítají si, že se ke mně nechovali hezky.
-
- 99) V představách dokážu simulovat pocit, že mě někdo objímá.
-
- 100) Představuji si, že stojím ve veřejném prostoru, mám automatickou zbraň a pálím kolem sebe.
-
- 101) Představuji si, že jsem hrdinkou dobrodružné knihy – střílím z luku, umím šermovat atd.
-
- 102) Představuji si, jak sebevědomě přicházím na ples, všichni si říkají, jak skvěle vypadám, a nakonec, jak ke mně přijde objekt mého zájmu.
-
- 103) Představuji, že dokážu měnit události v minulosti, zastavit čas nebo řídit budoucnost.
-
- 104) Představuji si, že se seznámím se slavnou osobností, zaujmu ji a staneme se přáteli.
-
- 105) Představuji si, jak bych naložila se svým životem, kdybych nemusela pracovat.
-
- 106) Mám společensky tabuizované sexuální představy.
-
- 107) Představuji si, že se do mě zamiluje slavná osobnost.
-
- 108) Představuji si, jak se bavím s přáteli nebo s blízkými na společném večírku.
-

-
- 109) Představuji si, že vyjadřuji své city osobám, u kterých je to naprosto nevhodné.
-
- 110) Představuji si, že s manželem sedíme na houpačce na zahradě a sledujeme své děti, jak si hrají na pískovišti.
-
- 111) Představuji si, že svého protivníka v hádce zesměšním a přede všemi jej znemožním.
-
- 112) Když vidím cizí lidi, třeba v tramvaji, představuji si, jak asi vypadají při sexu.
-
- 113) Představuji si neznámého člověka, jak zkolaboval na ulici, a já k němu přispěchám a ošetřuji jej.
-
- 114) Představuji si, že někdo z mých blízkých ochrnul, a já se o něj postarám.
-
- 115) Vidím se nahá před zraky širokého publika, které se mi posmívá.
-
- 116) Když jdu třeba temnou ulicí nebo parkem, tak si představuji, že mě někdo napadl. Já ale seberu ze země kámen, železnou tyč nebo jinou zbraň a útočníka brutálně ztluču.
-
- 117) Představuji si, že zápasím s dalšími lidmi a všechny své protivníky snadno zdolám pomocí bojového umění.
-
- 118) Prožívám dobrodružství ve světě z knih a filmů o Harrym Potterovi.
-
- 119) Vstupuji do děje příběhu z knihy nebo filmu a všechno se mi daří, protože předem vím, co se bude dít.
-
- 120) Představuji si, že poznám neodolatelného muže, a z jeho pohledů a úsměvů bude patrné, že se mu líbím stejně jako on mně.
-
- 121) Představuji si, že jsem s přáteli, najednou začne hrát hudba, a my zpíváme, jako v muzikálu.
-
- 122) Představuji si, že předvedu mimořádné schopnosti před zraky autority, jejíhož názoru si vážím.
-
- 123) Představuji si, že vidím, jak někdo páchá zločin, já ho zastavím pomocí superschopností a o mém hrdinství natočí televizní reportáž.
-
- 124) Představuji si, že ovládám zvířata a mohu je poštvat proti lidem, které nemám ráda.
-
- 125) Představuji si, jaké by to bylo, kdyby mi přišel dopis z Bradavic nebo jiné kouzelnické školy.
-
- 126) Představuji si, že mám celou sbírku gormitů a ostatní mi závidí.
-
- 127) I když neumím zpívat, představuji si, že jsem slavná zpěvačka.
-
- 128) Představuji si, jak mě můj milovaný žádá o ruku.
-
- 129) Představuji si, že dělám salto nebo jiný pohyb, který zatím neovládám, ale zrovna se ho učím.
-
- 130) Když se učím na zkoušku, představuji si, jak budu šťastná, až ji úspěšně zvládnou.
-

PŘÍLOHA 4: Faktorové náboje položek ITDS

položka	ÚP	NS	SP	RP	A	HS	ŠB	SAP
1	0,34	0,01	-0,04	0,44	0,17	0,04	0,13	0,13
2	0,37	0,19	0,06	0,19	0,01	-0,02	-0,01	0,07
3	0,13	-0,07	0,30	0,49	0,28	-0,17	-0,03	0,19
4	0,06	0,28	-0,09	0,67	-0,03	0,13	0,00	0,06
5	-0,04	0,09	0,21	0,08	0,56	0,12	0,06	0,17
6	0,24	0,08	0,13	0,51	0,07	0,06	-0,13	0,32
7	0,11	0,16	-0,06	0,54	0,11	0,03	0,16	0,13
8	0,32	-0,09	0,09	0,28	0,25	-0,07	0,19	-0,09
9	0,31	0,23	0,05	0,18	-0,13	-0,20	0,17	0,13
10	0,30	0,29	0,06	0,17	0,05	0,04	-0,05	0,30
11	0,07	0,57	0,16	0,09	0,18	-0,04	-0,05	0,06
12	0,27	0,22	0,34	-0,18	0,17	-0,16	0,37	0,24
13	0,49	0,20	-0,01	0,11	0,14	0,00	0,00	0,17
14	0,33	-0,01	0,11	0,17	0,39	-0,23	0,41	0,04
15	0,24	0,09	0,25	0,23	0,13	0,45	0,12	-0,06
16	0,56	-0,06	0,10	0,08	-0,06	0,18	0,01	0,10
17	0,15	0,02	0,02	0,22	0,28	0,02	0,07	-0,16
18	0,23	0,24	0,39	-0,19	0,22	-0,15	0,29	-0,03
19	0,10	0,00	0,28	0,54	0,15	0,17	0,09	-0,11
20	0,56	0,05	0,17	0,07	-0,05	0,03	0,13	0,15
21	0,68	-0,15	0,09	-0,05	0,01	0,14	0,06	-0,04
22	0,33	0,40	0,04	0,13	-0,08	0,49	0,01	0,04
23	0,33	0,16	0,16	0,28	-0,08	-0,01	-0,03	0,39
24	0,12	0,12	0,61	0,06	0,07	0,17	0,00	0,08
25	0,59	0,22	-0,07	0,00	0,21	-0,28	0,11	-0,06
26	-0,06	0,22	0,25	0,02	0,27	0,33	-0,02	0,14
27	0,19	0,51	0,17	0,24	0,08	-0,01	0,18	0,10
28	-0,08	0,46	0,13	0,30	0,00	0,14	0,18	-0,01
29	0,01	0,65	-0,01	0,23	-0,01	-0,03	0,15	0,06
30	0,11	-0,02	0,02	0,12	0,20	0,13	0,71	-0,06
31	0,08	0,11	0,33	-0,02	-0,05	-0,10	0,61	0,17
32	0,26	0,07	0,13	0,13	-0,04	-0,06	0,27	0,27
33	0,44	-0,03	-0,15	0,18	0,28	-0,01	-0,02	0,17
34	0,47	0,06	0,12	0,09	0,22	-0,04	0,06	-0,02
35	0,61	-0,15	0,15	0,01	-0,08	0,22	0,03	0,07
36	0,20	0,04	-0,02	0,09	0,15	0,13	0,63	0,08
37	0,28	0,50	0,08	0,01	0,17	-0,23	0,11	0,01
38	-0,16	0,70	0,04	0,25	-0,04	0,04	0,02	0,04
39	0,09	0,43	-0,04	0,47	-0,08	0,16	-0,06	0,10

41	0,66	-0,02	0,08	0,09	-0,02	0,20	0,15	0,12
42	-0,03	0,08	0,30	0,56	0,16	-0,23	-0,04	0,09
43	-0,07	0,11	0,29	0,54	0,16	-0,13	0,03	0,12
44	-0,02	0,34	0,29	0,34	0,24	0,02	-0,03	0,04
45	0,03	0,27	0,69	-0,02	0,18	-0,07	-0,03	0,03
46	0,20	0,13	0,49	-0,22	0,30	0,08	0,26	-0,03
47	0,34	0,44	0,08	-0,08	0,00	0,07	-0,12	0,38
48	0,07	0,49	0,03	0,38	-0,05	0,01	0,09	-0,03
49	0,00	0,11	0,24	0,02	0,67	0,17	0,15	0,10
50	0,00	0,38	0,55	0,13	0,23	0,16	-0,04	0,19
51	0,39	-0,02	0,46	0,18	0,14	-0,10	0,09	0,04
52	0,07	0,07	0,18	0,26	0,03	0,03	0,65	-0,06
53	0,18	0,16	0,04	0,15	0,38	-0,12	0,03	0,03
54	0,12	-0,03	0,18	0,03	0,39	0,19	0,32	-0,01
55	-0,10	0,63	0,16	-0,06	0,10	0,43	-0,08	0,13
56	-0,13	0,37	-0,02	0,41	0,17	0,10	-0,07	0,22
57	0,15	-0,04	0,02	0,16	0,62	-0,04	0,18	0,14
58	0,54	0,03	0,29	-0,05	-0,08	0,30	0,18	0,16
59	0,13	-0,01	0,34	0,04	0,11	-0,22	0,49	0,17
60	0,00	0,11	0,55	0,11	0,07	0,25	0,06	0,10
61	0,09	0,10	-0,02	0,66	0,06	0,07	0,28	-0,12
62	0,12	0,17	-0,09	0,60	0,04	0,08	0,07	-0,05
63	0,31	0,25	0,10	0,33	-0,05	0,15	0,12	-0,06
64	0,02	0,19	-0,04	0,71	-0,02	0,12	0,02	0,01
65	0,18	0,39	0,03	0,26	0,00	0,14	-0,01	0,31
66	0,04	0,13	0,01	0,63	0,15	0,06	0,22	-0,08
67	0,61	-0,03	0,19	-0,02	-0,04	0,26	0,13	0,18
68	0,35	-0,06	0,27	0,25	0,25	-0,14	0,14	-0,03
69	0,36	0,10	0,03	0,28	0,00	0,00	0,14	-0,14
70	-0,18	0,19	0,27	0,14	0,33	0,27	-0,06	0,30
71	0,12	-0,01	0,12	0,11	0,14	0,06	0,65	0,12
72	0,56	0,24	-0,01	-0,03	0,18	-0,27	0,09	-0,06
73	0,20	-0,05	-0,13	0,20	0,49	-0,01	0,17	-0,07
74	0,61	0,01	0,19	-0,02	0,01	0,09	0,20	0,13
75	0,43	0,19	0,14	-0,08	0,17	-0,03	-0,08	0,19
76	0,69	0,12	-0,06	-0,07	0,13	0,01	0,09	0,03
77	0,30	0,08	0,41	-0,02	0,34	0,16	0,21	0,13
78	-0,04	0,09	0,05	0,38	0,28	-0,05	0,39	0,03
79	0,08	-0,10	0,16	0,25	0,30	-0,24	0,25	-0,04
80	0,14	0,09	-0,05	0,33	0,29	0,04	-0,09	0,05
81	0,23	0,08	0,01	0,17	0,50	-0,12	0,18	-0,08
82	-0,03	0,11	0,21	0,00	0,57	0,11	0,04	0,28
83	0,29	0,02	-0,01	0,44	0,11	-0,04	0,21	0,16
84	-0,02	0,09	0,48	0,03	0,39	0,41	0,06	0,15

85	0,23	0,10	0,30	0,03	0,44	0,21	0,17	-0,05
86	0,53	0,10	0,04	0,22	0,03	-0,21	0,11	0,03
87	0,44	0,22	0,10	0,15	0,03	0,07	-0,04	0,27
88	0,09	0,36	0,08	0,13	0,02	0,54	0,09	0,03
89	0,06	0,06	0,06	0,00	0,18	-0,07	0,24	0,67
90	0,62	0,03	0,08	0,08	0,12	-0,04	0,02	0,04
91	0,59	-0,02	-0,01	0,16	0,24	0,03	0,05	-0,02
92	0,62	0,03	-0,06	0,07	0,24	-0,07	0,03	-0,03
93	0,15	0,10	-0,09	-0,05	0,20	-0,04	0,28	0,64
94	0,20	0,34	0,03	0,05	0,19	0,56	0,08	-0,01
95	0,41	0,39	0,20	0,07	-0,07	0,15	0,00	0,01
96	0,66	0,11	-0,07	0,08	0,18	0,05	0,11	0,00
97	0,02	0,27	0,29	-0,01	0,56	0,25	-0,10	0,24
98	0,59	0,08	0,17	-0,04	-0,12	0,24	0,21	0,16
99	0,15	0,19	0,18	0,10	-0,12	-0,12	0,39	0,15
100	0,07	0,36	0,08	-0,03	-0,06	0,21	-0,21	0,44
101	0,03	0,73	0,10	0,05	-0,07	0,17	-0,01	0,08
102	0,16	0,07	0,56	-0,10	0,12	0,05	0,36	0,11
103	0,23	0,61	0,11	0,17	0,11	-0,14	0,08	0,03
104	0,17	0,18	0,70	0,06	0,14	0,00	-0,02	-0,05
105	0,18	0,16	0,03	0,31	0,29	-0,18	-0,04	0,19
106	0,10	0,12	0,08	0,04	0,15	0,05	0,05	0,61
107	0,14	0,13	0,71	0,01	0,10	-0,04	0,07	0,02
108	0,23	-0,08	0,36	0,06	0,34	-0,05	0,29	0,05
109	0,27	0,09	0,28	0,14	-0,08	-0,04	0,04	0,36
110	0,06	-0,01	-0,05	0,22	0,11	0,19	0,64	-0,02
111	0,35	0,27	0,21	-0,20	0,18	0,13	0,03	0,26
112	0,17	-0,01	0,03	0,16	0,05	0,11	0,09	0,58
113	0,34	0,14	0,08	0,15	0,15	0,46	0,13	0,06
114	0,38	-0,09	0,07	0,28	0,01	0,44	0,11	0,10
116	0,29	0,39	0,05	0,01	0,01	0,15	-0,05	0,43
117	0,03	0,63	0,10	-0,10	0,13	0,18	-0,14	0,34
118	0,04	0,55	0,30	0,07	0,07	0,12	0,07	-0,02
119	0,06	0,67	0,21	0,07	0,09	-0,02	0,12	-0,01
120	0,11	0,14	0,52	-0,01	0,03	-0,19	0,40	0,24
121	0,10	0,10	0,58	0,15	-0,03	0,06	0,17	-0,03
122	0,11	0,23	0,24	0,03	0,40	0,32	-0,03	0,13
123	-0,05	0,54	0,12	-0,08	0,18	0,32	0,00	0,18
124	0,16	0,65	-0,08	0,10	0,07	0,02	-0,02	0,05
125	0,04	0,53	0,30	0,16	-0,01	0,00	0,02	-0,05
127	0,02	0,11	0,65	0,03	-0,07	0,17	0,18	0,02
128	0,11	-0,02	0,07	-0,10	0,14	0,08	0,71	-0,04
129	0,04	0,24	0,11	0,25	0,10	0,17	-0,01	0,10
130	0,12	-0,03	0,07	0,26	0,44	0,01	0,32	-0,10

